

„Minden gondotokat Őreá vessétek” (1Pét 5,7)

„Minden lehetséges a hívőnek” (Mk 9,23)

„Mindenre van erőm a Krisztusban” (Fil
3,20)

„Mindenért hálát adjatok” (Ef 5,20)

Minden gondomat rád vehetem.

*Nem csak az apró-cseprő gondokat,
a nagyobbakat is.*

*Nem csak a nagyokat, nehezeket,
a legkisebbeket is!*

Mert a minden, az minden!

És minden lehetséges, ha hiszek.

Lehetetlen, megoldhatatlan,

Elérhetetlen nincsen!

Mert a minden, az minden!

És Tebenned mindenre van erőm.

Mindenre, sokra, kevésre,

szűkölködéssre és bűvölködéssre...

Testvérek terhét vállamra vennem,

Teeléd vinnem!

Mert a minden, az minden!

S mindenért hálát adhatok.

Derűs napok, borús napok,

Örömök, szenvedések...

Mindent azért adod,

Hogy cél felé segítsen.

Mindenért hálaéneket mondhatok.

Mert a minden, az minden!

(Túrmezei Erzsébet: A MINDEN, AZ MINDEN!)

XXIX. évfolyam 11. szám
2022. november

Siposhegyi P.: Mese a megbékélésről	5163
Bulányi Gy.: Beköszöntő...	5164
Bulányi Gy.: Kicsoda az Isten?	5164
Farkas I.: Randevú	5167
Bulányi Gy.: Bokorhymuszunk	5169
Gromon A.: Alázat – vagy...	5170
Merza J.: Depresszió	5171
Benyhe B.: Bokor-Állam-Egyház	5173
Kovács L.: „En küzdő típus vagyok...”	5177
Turiák I.: Isten Országá és...	5180
VERS	5184

SIPOSHEGYI PÉTER

MESE A MEGBÉKÉLÉSRŐL

Él Pest legközepén egy öregember. Kilencvenedik évében jár. A ház, amelyben lakik, sokunk iskolája volt, most keveseké. A házat, mely szinte a városközpont maga, a változás után visszaadták a piaristáknak. Az öregúr ott lakik. Ha kilép kicsi erkélyére, alatta a Belváros, szemben a híd. Ha becsukja az ablakot, csend van. Jó hely jó csendje. A szoba cellányi, de ezt a méretet volt módja és ideje megszokni fiatalasága javában. De ne szaladjunk ennyire előre hirtelen. Mindig pap akart lenni. Már gyerekkorában halandzsá nyelven miséket mondott a testvéreinek. Akkor még nem tudott latinul, és valódi kenyér volt a jelkép. Testvére meg volt bőven, szám szerint hat. Egyiket ismertem, megbízom volt, aztán hirtelen eldobta magától az életet. Neki kevés volt a kenyér. Emberünk német-magyar szakon végzett az egyetemen, így lett szerzetestanár. A háború végén egy horvát pap arra tanította, hogy most nehéz idők jönnek, kisközösségeket kell csinálni. Megfogadta. Ez lett a sorsa. A kisközösségek. Akkor még nem hívta senki bokornak őket. Tanított, ahogy tanulta. Csak tíz évet kapott érte. Napi ötven fekvőtámasz, hogy fizikailag bírja. Lelkileg? Az nem volt neki kérdés, valami názáretivel volt együtt nehéz perceiben. Ötvenhatban néhány napra kiszabadult. Annál rosszabb volt

visszamennie.

A börtön után nem térhetett vissza egyházába. Tanítani? Ugyan. Csak azt ne! Fizikai munka egy kültelki üzemben. Fémhajlítgatás. Most hasznosult a napi ötven fekvőtámasz. Ez is épp tíz évig tartott. Úgy tűnik, tízéves ciklusokra szerződött az étellel. Közösség? Akkor úgy gondolta, a legkisebb közösségben éli meg hitét. Önmagában. Nem hitte volna, hogy az igazi feladat csak ezután következik. De az elhívott embernek nincs kétféle útja. Írt, írt és írt. Akár úgy is mondhatjuk, akkor írta meg tanítása alapjait. Több kötet. Valójában egyetlen mondat az egész. A Biblia nevű könyvben az van, hogy Jézus mindenkít szeret. Az ellenséget is. Nincs mi meg ők. Csak ember van. Szerinte ez a kereszténység. A többi csak taktika, egyház, szervezet. Ezt tanítja fiatal ismerőseinek. Nyilvántartás nincs. Tagdíj nincs. Aki ott van, az az ő embere.

Az akkor még nem öregember kisközösségei egymást szervezik, mint egy modern hálózatban. Ez már sok. Nagyon sok. Hírük afféle szamizdategyházként terjed. A nagy, az igazi ezt már nem túri. Mindszenty halott, az állam és az egyház közötti megegyezések, a békepapok időleges győzelmének éveit éljük. Emberünket egyházi vitára hívják. Inkvizícióra? Máglya nincs, sem máglyarakás, pedig közel a szemközti cukrászda. Döbbenet gondolok bele, hogy az öttagú „zsúri” három tagja tanárom volt épp akkoriban, a „vita” ott volt az iskolában, mégsem tudtunk semmit róla. Ők öten, emberünk egyedül. Kérdéseikre nem válaszol, a felvetéseket írásban kéri.

Az öt-egy arányt nem tartja vitára érdemesnek. Ezerkilencszáznyolcvankettőt írunk. Ekkortájt hal meg Brezsnyev. A rendszer már rosszul működik, de még erősnek látszik. Emberünket eltiltják mindenfajta nyilvános működéstől. Marad a magánlakás. Felveszi a kapcsolatot Ratzingerrel, a Hittani Kongregáció fejével, a mai pápával. Neki sincs különvéleménye. Majd tizenöt évvel később. Közben összedől a rendszer. Emberünk rehabilitálva így úgy amúgy, de a lényeg nem változik.

A mesének vége, a tanítás azonban folytatódik. Tanítványok mindig akadnak. Bulányisták. Van bulányizmus? Még mindig nem tudom, de Bulányi van. Igazi mesehős.

A jók a végén győznek, erről szólnak a mesék. Láttam, tanúsíthatom.

BULÁNYI GYÖRGY

BEKÖSZÖNTŐ A HEGYVIDÉKI TRIANON TÁRSASÁGBAN

Lehattunk '895-ben, amikor bejöttünk, fél millióan. Lehet, hogy találtunk itt olyanokat, akik magyarul beszéltek: székelyeket, avarokat. Az asszonyok szültek,

s mikor harmadfél száz esztendő után jöttek a tatárok, már voltunk két és fél millióan. Egy év múlva már csak fele annyian voltunk. Az asszonyok megint szültek, s a Hunyadiak korára felmentünk négy millióra. Aztán verekedtünk három századon keresztül a törökkel. Mikorra kiverték őket hazánkból, már csak egy másfél millió maradt, aki magyarul beszélt. Az asszonyok megint szültek, s az elmúlt század elején már tíz millió volt, aki magyarul beszélt. Aztán tíz felé szabdalták hazánkat, s '56 utántól kezdve máig szennycsatornába vágtunk mi, magyarok nyolc vagy tíz millió magyar magzatot. Ha minket is elfű az idők zivatarja, Nem lesz az Istennek soha több magyarja – írta Arany János.

Hősöm egy fiatal hölgy, Vincze Bori, aki most hét éves. Nagyszüleit negyven esztendeje ismertem meg. Géczy Gabi, mire negyven éves lett, szült tíz gyereket Vincze Bandinak. Az elsőt Péternek hívják. Péter felesége, Kati, az elmúlt nyári Bokor-nagytáborban megsúgja anyósának, Gabinak, hogy várja már ötödik gyermekét. Péter húga, Eszter egy hétvégre elviszi magához a négy gyereket: két fiút, két leányt. Kihallgatja beszélgetésüket, mely arról szól, hogy fiú vagy lány legyen ötödik testvérük. A fiúk fiút akarnak, a lányok lányokat.

Ekkor szólal meg hősöm, Vincze Bori: Mindegy, hogy mi lesz, mert nekik úgymint nyolc testvére van szükségük. S még azt is elmondja Bori, hogy neki is nyolc gyereke lesz majd: négy lány és négy fű. A lányai nevét már tudja is. El is sorolja a négy nevet. A fiúkéból még csak egyet tud. Az Benedek lesz, mert így hívják Bori tíz éves bátyját is. Amíg van Géczy Gabi, Vincze Bandi, Péter és felesége Kati, amíg van Vincze Bori, addig nem fű el minket az idők zivatarja, addig még lesz az Istennek olyanja is, aki magyarul beszél.

BULÁNYI GYÖRGY

KICSODA AZ ISTEN?

Nem tudtam nem elvállalni, hogy beszéljek Rólad. Ha Rólad sem beszélek, akkor nincs miért élnem. De hát mit tudok én Rólad? Semmit. Istent nem látta senki, én sem. De most van 71 éve, hogy elmentem Érted Vácra piarista noviciusnak. S Te lettél a családom. Te, akit nem láttam soha. Érted mentem oda, akiről nem tudok semmit. Te hívtál? Nem tudom, de úgy éreztem, hogy el kellett oda mennem. Ha nem mentem volna el, most nem szólhatnék itt Rólad. Mit tudok Rólad mondani? Reménykedem benne, hogy vagy. Hogy vársz. Hogy haza vársz. Magadhoz. Tudom, hogy vársz? Nem tudom, s nincs ember, aki tudná. Elmondhatom, hogy remélem én is, amit mások is remélnék. Elmondhatom, hogy bizony megkísért a gondolat, hogy semmibe megy a reményem. S jól tudom, hogy nem azért hívtatok ide, hogy elétek tárjam bizonytalanságom. De csak így becsületes. Mert úgy gondolom, hogy nem papi szövegre vagytok kíváncsiak, hanem emberi szóra.

Olyanra, aminek nincsen papszaga.

Értelmes, emberi szöveget tudok csak mondani. Csak azt, hogy nemcsak világ van, de van alkotója is. A világ törvényekkel rendezett. Ezeket a törvényeket tanítják az egyetemek természettudományi karán. Nem lehetnek a véletlenek a művei ezek a törvények. Nem tudom már, hogy ki mondta, amit most idézek: Egy majom leül az írógép elé, s elkezd csapdosni a billentyűket, s csapdosása eredménye Shakespeare összes művei lesznek. Ennek az állításnak nincs valós tartalma. Magyarul: ez az állítás – hülyeség. Az is törvény – a gondolkodás törvénye –, hogy a világ törvényszerűségei értelmes Alkotót feltételeznek. Magam csak úgy tudok élni, hogy van előttem, fölöttem Isten, aki maga az értelem. Hogy lehet az embernek egyebet is gondolnia – tudom. Én nem tudom ezt az egyebet gondolni. S azt is tudom, hogy aki mást, egyebet gondol, mint én, azt nem tudom meggyőzni arról, amit én gondolok. Próbáltam megtenni, s általában nem sikerült. Bár nem minden esetben volt így. Negyven éve megkértem Debreceni Zsuzsát: írja le nekem következő találkozásunkra, hogy miért vallja ateistának magát. Azaz kértem tőle erről egy dolgozatot. Nem hozta el. Azt mondta, hogy inkább hisz. S ezzel már szűkebbre is kerekedett azok köre, akikhez szólhatok. Nemcsak az enyém. Bárki emberé. Jézus köre is. Csak azokhoz szólhatott, akik mondani tudták, hogy *Istenem, Istenem*. S ez baj? Nem gondolom bajnak. A hat és fél milliárd emberből jut azért nekem is Tizenkettő; vagy kevesebb vagy több, akivel szót érthetek, akivel beszélhetek Rólád.

Istenről gondolkodom. Azt gondolom, hogy létezik és hogy sokkal értelmesebb mimagunknál. Mit gondolok még róla? Hát azt, amit kivetíték magamról. Azt, hogy csinál valamit. Mit? Nem tudok értelmesebbet kitalálni, mint amit első elemistaként a kiskatekizmusban tanultam. Ezt: fenntartja a világot és gondot visel rá. És ebben mi, emberek is benne vagyunk. Ez is *kivetítés*. A szülők eltartják, és gondot viselnek a gyerekekre. Mi emberek, no meg a világmindenség – az Isten családja vagyunk. Hogyan tartja fenn, hogyan visel gondot reánk, ezt ne kérdezzétek. Nem tudok válaszolni rá, de nem tudok más foglalkozást kitalálni számára, s azt sem tudom elképzelni, hogy ne legyen valami foglalkozása. Istent csak a magunk képére és hasonlatosságára tudjuk elgondolni. S azt is gondolom, hogy Isten is csak a maga képére és hasonlatosságára tudott megformálni bennünket. Egyszerű a képlet. A gyerek hasonlít apjára-anyjára, s apa és anya gyermekére. Mi az Istenre, s Isten meg reánk.

Csak anyukának-apukának tudom gondolni őt. Közel 90 évesen is csak ennek. Akinek elmondhatom a bajom. Aki a legközelebb van hozzám. Aki olyan, mint én. Aki engem megért és mindent megbocsát, ha kérem Őt. Mit mondok el Neki? Kérem őt, hogy sikerüljön helytállnom ezen a lelkiagyakorlaton. Kérem, hogy érjen

már véget földi pályafutásom, mert egyre nehezebben futok, azaz hogy csak lépegetek. Hiába kérem. Nem válaszol. Hiába, mert nem hallom a szavát. Mégis az, hogy elmondhatom neki a bajom, ez az egyetlen vigaszom s lehetőségem.

Ha gyermek születik, azt mondjuk róla, hogy Isten ajándéka számunkra. Ha szerelembe esünk, ha párt találunk, azt mondjuk, hogy Isten kötött minket egybe, s ezért ezt a köteléket nem szabad elválnunk. S ha baj ér bennünket, ha meghal, aki szeretünk, ha embertelenné lesz a sorsunk, ha ránk törnek a halált megelőző bajok, akkor meg azt mondjuk mind e bajokra, hogy ez az Isten akarata, s ezeket el kell viselnünk. Mások elvesztését is, a magunk nyomorúságát is. Amikor én ezekre azt mondom, hogy ez az Isten akarata, teljes gondolkodási csődömről számolok be. Magamhoz hasonlóknak mondhatok ilyeneket, de ateistáknál ez a vélekedésem semmit sem ér.

Beszélhetek egészen másként is. Az általam nagyra becsült Wass Albertnek van egy regénye: *Adjátok vissza a hegyeimet!* Színtere a románoktól, oroszoktól, kommunistáktól nyomorgatott erdélyi társadalom a múlt század 40-es éveinek közepén: sorsuk a tömény szenvedés. Emberek, akik kivert farkasokként élnek a Maros felső folyását körülvevő erdőrengetegben. Semmi köze szenvedéseiknek egy Isten akaratához. Az emberi butaság és gonoszság, a hatalomtól kikényszerített gonoszság poklában élnek. Ha irgalmas akarok lenni Istennel szemben, akkor azt mondom, hogy semmi köze hozzá. Hogy tehetetlenül kényszerül nézni az ember szenvedését. Annak következtében, hogy szabadságot adott nekünk. Használhatnánk azt jóra is. Akarná is ezt az ember, de a hatalom kényszeríti őt, hogy gyilkoljon, hogy a határok másutt legyenek, mint ahol vannak. Muszáj, mert Hitler is ezt tette. S ez ellen nincs más védekezés, mint újra csak a gyilkolni kényszerítés vagy a kényszermunka, a hadi fogság, a láger. Auschwitzre Gulag a felelet. Személyre a szenvedés. Isten akaratának ehhez semmi köze.

Prohászka Ottokár püspök írt az első világháború idején egy könyvet: *A háború lelke*. Azt mondja el benne, hogy az emberek a lövészárokban megtanulnak imádkozni. Imádkozni, de miért? Bajtársamat találja el a golyó, s nem engem? Az én golyóm oltsa ki a másik ember életét, s nem az ő golyója az enyémet? Lehet ilyet mondani Istennek, akiről azt állítjuk, hogy mindenkit szeret? Schütz Antal írt egy könyvet: *Isten a történelemben*. Én nem találok Istent a történelemben. Csak istentelenséget találok benne. Gyilkosságokra kényszerítést. Csak azt, ami Jézusra is rászakadt, s közben imádkozott is: *Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?* Ez a legirgalmasabb, amit Istenről mondhatok: elhagyta az embert. Sokkal logikusabb ateistának lenni: Dehogy van felettük egy jóságos Isten. Semmi sincsen felettünk. A fene érti, hogy minek van egyáltalában világ, stb.

De hát nemcsak ez van. Lehet mázlistának is lenni. Nem lehet. Andi 1972-73 körüli szenvedései idején imádkoztam érte. Így: Istenem, ha nem tudod meggyógyítani, akkor vedd Magadhoz őt. Magam igazán nem szenvedek embertelen kínokat, de olyan terhes az öregség, hogy újra meg újra ezt imádkozom: Országodba vigyél haza engem! Ahogyan a kántor énekléi temetéseinken. Megszabadíthatna, de nem teszi. Kedvételí kínládásomban? Szeretnék kertet ásni, málnát ültetni, sarabolni, de újra és újra csak ágyamnak tudok dőlni, várva a befejezést. Okos testvéreim megmondják: még nem mehetsz, még feladataid vannak. Én meg dühbe gurulok szavaiktól; csak úgy magamban, nekik nem mutatom. Mert nekem vallanom kell, hogy minden – és velem is! – Isten akaratából történik.

Úgy nem értelek, mint te engem, Ádáz – mondja Babits, a magyar irodalom legkatolikusabb költője Istenről a kutyájához, akinek Ádáz a neve. Az a tényállás, hogy be kell vallanom, hogy semmit sem értek abból a világból, amelyikbe belekerültem. Sírva születünk a világra, s elmondhatatlanul boldogító, ha végre befejezhetjük földi pályafutásunkat. Közben azért hálaadó himnuszokat is énekelünk, mint pl. én is, ha végére érek ennek a lelkigyakorlatnak. Márai Sándor nem volt senki ember, Wass Albert még kevésbé. Mégis mind a kettő öngyilkosként végezte be életét. Azért imádkozom, hogy már ekkora botrány ne történhessék velem. S ha megtörténnék, akkor ettől érvénytelen lenne az életem? Az a jó és hasznos is érvénytelen lenne, amit csináltak? Nem hiszem. Márai és Wass életműve számomra nem kevesebb attól, hogy nem bírták végig a harcot.

A legirgalmasabb, amit mondani tudok Istenről, hogy csak ilyen világot tudott teremteni. Mindenki a javát adja annak, amit tud. Én nem írtam meg rosszabbul e lelkigyakorlat szövegeit, mint ahogyan tudtam. Isten sem végezett pocsékabb munkát, mint amilyent tudott. S ha valaki istengyalázásnak minősíténé e sorokat, akkor azt mondom, hogy a Zsoltárok nagyobb istengyalázások, mint az én jelen soraim. Azok olyanok, mint Szabó Lőrinc fiának, Lócinak a tettei: Lóci *megdögöleszti* az ablaküvegen mászó legyet, Isten pedig Egyiptom minden első szülöttét, meg a fáraó seregét is. Belefojtja őket a tengerbe. *Megdögöleszti* mindet. Én meg csak sírok azon, hogy a világtörténelem a megdögölesztések történelme.

Ennek az egész emberi történésnek csak akkor van valami isteni értelme, ha az életünk két szakaszos. Ha van folytatás. De Isten – sem maga nem szólal meg, sem nem küld el senkit hozzánk odaátról, aki hitelesen be tudna számolni nekünk a folytatásról. Papok között élek, s próbálom tenni, amit ők. Mit tesznek? Szövegeket mondanak, a mise szövegét, a zsolozsma szövegét, a szentségkiszolgáltatások szövegét. S mindezen szövegek mögött személyek vannak, akik hiszik, hogy ami történik velünk, Isten akaratából történik. Ők is ezt gondolják rólam, ezt hallják tőlem, amikor megszólalok. El sem tudom képzelni életüket s

a magamét sem, ha nem volna ezen felül még valami egyéb is. Tanítanak az iskolában, bonyolítják a Rendtartomány ügyeit: civil alkalmazottainknak mondják, hogy mit tegyenek annak az érdekében, hogy pl. átalakuljon az A-épület is a Duna partján, hogy félszázados számkivetettség után, két év múlva visszaköltözhessen oda pesti gimnáziumunk. Mindenki dolgozik valamin. Mindenki el van foglalva valamivel, s ennek a valaminek náluk az a háttere, hogy van Isten, és hogy van örök élet, de nem ennek a megvallása az életük. Ez csak olyan háttérzene az életükben,

Azt hiszem, hogy addig lehet rend egy ember életében, amíg Isten és örökélet csak háttérzene. Ott van a háttérben, de nem erről szól az élet. Az élet a család és a munkahely és a hétfégi munkaszünet, s a nyári vakáció, amikor erőt gyűjtenek a folytatáshoz. Azzal gyűjtenek erőt, hogy ilyenkor nem azt csinálják, amit hét közben és évközben. Azt hiszem, hogy addig lehet mondani mindarról, ami történik velünk, hogy az az Isten akarat, amíg takarítani, főzni, mosni és a lakásban rendet kell tartani, amíg naponta sietni kell az iskolába, a munkahelyre. Olyan az Isten az életünkben, mint ételünkben a só. Só nélkül ehetetlen, de nem a só az ételünk. Isten nélkül nincs alapja az életünknek, de nem az Isten akaratának az elfogadása az életünk.

Van egyik csoportomban egy ragyogó házaspár, ötvenes éveiket élik. Szüleiket már részben eltemették, részben még élnek azok. A szülők magam-korúak. Mindent megtesznek, hogy az öreg szülők éljenek, s nem tudják megérteni, hogy az öreg szülők már nem akarnak élni, be akarják fejezni életüket. Mindebből az a végső tanulság, hogy a hosszú élet létünknek egyik legnagyobb megpróbáltatása. Amíg fiatalok vagyunk, még az akasztófa tövében is az Isten legnagyobb áldásának tudjuk megélni azt, hogy élünk. Reménykedünk abban, hogy megjön a kegyelem az államfőtől, s ha börtönben is, de még élhetünk és dolgozhatunk. A börtönben kedvezménynek minősül, ha dolgozhatunk. Magamat Márianosztrán éveken keresztül teljesen lekötött, hogy dolgozhattam a perzsa-szőnyeget szövő üzemben. Vidáman beszélgettünk, énekelünk közben. A börtönörököt csak egy érdekelte, hogy műszakonként minél több csomót kössünk. Magam eljutottam a napi négyezer csomóhoz, s egyáltalában nem jutott eszembe, hogy ne Isten akarat, hogy börtönbe legyek. Aki Istent szolgálja – gondoltam –, annak ott a helye.

Az élet s az Isten egyik legnagyobb áldása a munka. Akár a szőnyegszövés, akár az ócskavas telepen a lemezprézelés, akár a Tempo vállalatnál az anyagmozgatás, a gurtvizás, akár a Medimpexnél az, ahogy rám volt bízva a propagandaraktár, s én abban rendet tarthattam, s kiszolgálhattam a vállalat dolgozóit, akik fent dolgoztak az emeleten, míg én rendeztem a propagandaanyagot a pincében.

Ahogyan e pillanatban az az életem legnagyobb áldása, hogy készíthetem ezt az elmélkedést testvéreimnek, akik talán nem fognak megbotránkozni azon, hogy nem

a papi szöveget mondtam nekik, hanem azt, ami a szívemből folyt.

FARKAS ISTVÁN

RANDEVÚ

*“...kérjétek és megkapjátok, hogy a ti örömeitek teljes legyen”
(János 16,24)*

A randevú, találkozás. Megbeszélte helyen, megbeszélte időben, meghatározott céllal, vagy éppen pusztán az együtt-lét érdekében. Randevúzni bármivel és bárkivel lehet s életem során, mondhatom nagyon sok lényel randevúztam. Tulajdonképpen elmondhatom, hogy mindennel és mindenkivel találkoztam, akivel és amivel akartam, egyet kivéve. Annál az egyénél, úgy látszik nem az akarat számít. Pedig egyre jobban vágyom rá, hogy találkozzak vele.

Első nyugdíjas nyaramon nagyon érdekes volt olvasni azok tapasztalatát, akiknek sikerült. Legutóbb Tanquerey összefoglalásában olvashattam azoknak a keresztény misztikusoknak a tapasztalatairól, akik írásban is beszámoltak a randevúról, de beszámoltak az útról is, ami oda vezetett. Aztán ennek nyomán felelevenítettem azok tapasztalatát, akik valamikor, talán kétezer éve találkoztak vele – személyesen – majd valahogyan képesek voltak átadni ezt a tapasztalatot másoknak is – személytelenül. Végül – gazdag ember lévén – még azt is megengedhettem magamnak, hogy egy mai, kortárs pap, egy indiai jezsuita, Antony de Mello tollából elolvassam, hogy mindezekre, sőt még az egész hindu és buddhista hagyományra is alapozva ő hogyan tanítja ennek a találkozásnak az előkészületeit.

S akkor kezdtem megérteni a találkozás igazi nehézségeit. Tudatos munka és önkéntes szenvedés – írja Gurdjieff, s ezzel a megfogalmazásával nagyon közel áll a misztikusokéhoz. Mindenesetre mindkét oldal mérhetetlen sok munkát ígér és sok önkéntesen vállalt szenvedést. Azonban míg az egyik oldal ennek vállalását – és így a találkozást is - a papok és szerzetesek feladatának tartja, a másik – Gurdjieff – kifejezetten olyanoknak, akik az élet, a hétköznapi élet részesei, meglátva, hogy a mechanikus munka és az önkéntelen szenvedés sokkal közelebb áll életükhöz, így esetleg jobban vágyhatnak ezek megértése után. Tanításában azzal foglalkozik, hogyan válhat az automatikus, mechanikus élet tudatossá és hogyan

válhat a mindennapi szenvedéshalmaz önkéntessé, a randevú érdekét szolgálóvá. Izgalmassá akkor vált számomra mindkét oldal javaslata, amikor felfedeztem, hogy mindkettő ugyanarra épít, vagyis az emberi testre, mint egyetlen kézzelfogható, számunkra elérhető munkaeszköze. Az egyik, mint az ördög bennünk működő jelenlétének, a bűnök fészkeinek és melegágyának tekinti, s mely ellen ennél fogva küzdeni kell, minden megnyilvánulását irtani kell, erényre, Istennek tetsző működésre kell lecserélni. A másik viszont ennek az eszköznek az évezredek alatt kialakult helytelen használata miatti rossz működésére, vagyis arra hívja fel a figyelmet, hogyan tehető az egyetlen eszközünk működése olyanná, hogy aki felettünk áll, tisztán lát és születésünk óta vár a randevúra, végre számára, az eszköz számára is nemcsak észre-vehető, hanem a teste és az érzelme számára is elfogadható és így követhető legyen. A jezsuita pap javaslata is nagyjából ez. Ő az apostoli hagyományra alapozva azt javasolja, hogy menjünk egy olyan paphoz, aki maga már találkozott vele és megtaníthat minket folyamatosan, vagy egyre többet imádkozni, és ez az ima majd lassan átalakítja a testünket, amely számára így lassan láthatóvá és követhetővé válik a keresett cél. Tanquerey, Mello-val szemben azt mondja, hogy ez az utolsó lépés – maga a randevú – nem a munkánk: az erőfeszítéseink, a vezeklés, a böjt, az ima, az erényes cselekedetek számának eredménye, hanem ezek mellett ajándékként kapjuk, vagy nem kapjuk, de ezek nélkül csak kivételes esetekben, villámcsapásszerűen következik be a találkozás. Mello, Jézusra hivatkozva azt mondja, hogy a találkozást csak kérni kell és megkapja bárki. Ha nem, az csak a rossz minőségű kérés miatt van. Gurdjieff javasolt módszerében lehet felfedezni azt a lehetőséget, hogy a munka – ha hosszú iskolai: közösségi és egyéni gyakorlat után is, de - mindenképpen eredményre, még ebben az életben személyes találkozáshoz vezethet, mert mint mondja - ha nem is ezekkel a szavakkal -, minden folyamat anyagi, vagyis energetikai és így a csillagok születésétől a megszentelő kegyelem áradásán át a hangyák és emberek életfunkciójáig mindennek az alapját ugyanazok a kozmikus törvények képezik. Így csak a szükséges anyagok, és így energia jelenléte és kellő mennyisége szabja meg a találkozás létrejöttét. Ezek összegyűjtése pedig az ember életminőségén, létezésének szintjén múlik, amely szint szerencsés körülmények között – ahogy Jézus is tanította - bárki számára, aki kéri, tehát vágyik rá és hajlandó érte tenni, elérhető.

Eddig tartott számomra az elmélet, és be kellett látnom, hogy nagyon hasznosnak bizonyult. Minden beígért, kilátástalanul nagy munka ellenére megerősítette a találkozás utáni vágyamat. Újra, de most már nem intellektuális alapon kezdtem imádkozni, új alapokon kezdtem ismerkedni testem, érzelmeim és gondolataim korlátjaival és lehetőségeivel, és esténként másképpen

néztem a csillagokra is. Intenzíven készültem az őszi lelki gyakorlatra és a közösségi találkozókra. Reggelente meditáltam és napközben összetett mozgásgyakorlatokat végeztem – mert mint említettem, időközben nyugdíjaztak és így mérhetetlenül sok időm lett.

Már egy ideje rájöttem, hogy hiába minden korábbi élettapasztalatom és élményem, mert nem tudok - nyugdíjasként még kevésbé - hiteles lenni mások, a naponta dolgozók előtt, ha nem jön létre ez a találkozás. Akkor igen, csakis akkor. És akkor történt valami, amiért ezt az egész, mások számára talán érdemtelem sok mindent leírtam.

Ne kell megjedni. Nem azt a bizonyos találkozást írom le, mert azt még senki sem tudta érthetően – a hétköznapi értelem számára érthetően – leírni. Nem. Egy másik találkozót írok le. Olyasfélé, mint amikor hosszú próbálkozás – munka és szenvedés (és öröm) – után végre sikerült lefényképeznem egy rókát ott, úgy, akkor, ahogyan azt megálmodtam. Húszegynéhány évi természetfotózás után felhagytam ezzel a szenvedéllyemmel, mert rájöttem, hogy vannak az életben más, sokkal gazdagabb, rejtelmesebb területek, amikről még egyetlen “fotóm” sincs. S rá kellett jönnöm, hogy ebben a keresésben is ugyanazok a szabályok, mint a természetben. 1. Meg kell szabadulni egy sor rossz beidegződésemtől. 2. Ezek helyére a célnak megfelelő beidegződéseket kell begyakorolnom. 3. Meg kell találnom a keresett lényt. 4. Meg kell ismerkednem a keresett lényvel, annak céljával, szerepével, tulajdonságaival, szokásaival, tartózkodási helyével. 5. Eleinte csak ritkán, majd egyre többet együtt kell vele lennem.

Egyik reggel fél ötkor keltem és nekivágtam, toronyiránt a Prédikálós-zéknek, hogy visszaérve, kilenc óra felé már együtt reggelizhessek feleségemmel. Nem kis feladat, de tudtam és akartam. Velem jött egy önként vállalkozó ismerősöm is. Ő is tudta és akarta, mert már tavaly is megtette velem az utat. Akkor még nem tudta mi vár rá és sokkal többször próbált meg kitérőket javasolni. Most is megpróbálta, de elmagyaráztam neki, hogy nem kirándulni megyek, hanem gyakorlásként próbára tenni a testemet, az akaratomat és mindezt az értelmem vezénylete alatt pontosan úgy, ahogy elterveztem. A borz nem volt a terveimben. Valahol a Disznószállás völgye elején vettem észre. Ő is észre vett minket és csak annyi időt engedett nekünk, hogy ismerősöm a távcsőn át elgyönyörködjön benne egy percig. Nem látott még ilyen állatot. Mire átvettem a távcsövet, eltűnt egy tölgyfa gyökerei között. És akkor történt valami, amire nem számítottam.

A váratlan találkozás szép lassan átalakította a begyakorolt napi menetrendemet. A borz képe egyre többször jelent meg meditációim alatt. Üres pillanataimat, amikor szándékosan nem akartam semmit tenni, kezdte megtölteni az a gondolat, hogy még nincs az albumomban borzkép. Lelki gyakorlatos elmélkedéseimet egyre többször szakította meg a

tölgyfa gyökerei között rejtőző borzvár képe. Mintha minden összeesküdött volna az eredeti, a másik találkozó utáni vágy ellen. Még vadász ismerősöm is azzal búcsúzott, amikor éves mézszükségletünket megvettem nála, hogy az idei évtől már lehet borzra is vadászni. Akkor mondtam ki először hangosan, hogy szeretnék egy fotót készíteni egy borzról, és hogy találtam is egy várat. Még az sem változtatott a helyzeten, hogy lehetetlennek tartotta, mondván a borz csak igen későn, sötétedés után jön ki a várából, amikor már szinte semmi fény sincs. Ha pedig már kijött, gyors mozgása és a hosszú expozíciós idő miatt lehetetlen éles képet készíteni róla. Tudtam ezt már a rókáknál beszerzett tapasztalatból is. És mégis... Meg kell próbálni! Mikor lesz ilyen lehetőség újra? Mi az, neked egyik délután újra lemászni a Szőkeforrás völgyébe és sötétben vissza? Megéri! - mondta egyre erősebben bennem valaki. Az, hogy miért is kell nekem az a fotó, és mi van akkor, ha már lefényképeztem fel sem merült bennem és az eset szempontjából lényegtelen is. A lényeges az a tapasztalat volt, hogy egy igen erős elhatározást, egy szándékos munkát hogyan képes egy másik, sokkal lényegtelenebb, pusztán a becsvágy vezérelte szerzési vágy szinte teljesen felülírni bennem. Valaki erősebb volt bennem egy másikkal.

Éreztem, hogy meg kell tenni, hogy megszabaduljak a nyomástól, mert a borz képe, ahogy éppen kilép vára kapuján, a gyönyörű öreg tölgy gyökerei közül már éjjel is feltűnt, álmaiban. Egyik délután nekiindultam. Minden menetrend szerint zajlott. Megtaláltam a várat, s a megfelelő távolságban, megfelelő szögben és szélárnékban, egy másik tölgy mögött letáboroztam. Innen kezdve már jól ismert volt a helyzet. Várni kellett. Szóval olyan vagy, mint a pecások – kérdezte egyszer Gyurka bátyám, amikor először meséltem neki a természetfotózás örömeiről. Igen. Pont olyan. Olyan vagyok már, mint akik tudnak várni. Ő is olyan, csak nem vallja be másoknak. Aki nem olyan, az elfoglalja magát mindenfélével, hogy ne unatkozzon és még mindenféle elméleteket is felállít annak alátámasztására, hogy miért fontos mindaz, amit tesz. Előbb, vagy utóbb azonban rájön, vagy nem jön rá, hogy valójában nem tud mást tenni, csak várni. Figyelmesen várni, hogy kellő időben, amikor kopognak, vagy kiáltanak, ébren legyen és ki tudja nyitni az ajtót. Vagy meg tudja nyomni az exponáló zsinór gombját.

Vártam. A Nap egyre laposabban sütött be a völgybe, a vár bejárata sötétbe borult és a fénymérő már fél másodperces expozíciós időt mutatott. Muflonok jöttek, bégettek egy sort, csodálkoztak, hogy miért állok ott, majd elmentek. Megszólaltak a kabócák is. Valahol fenn az oldalsó mozgolódás támadt. Disznók lehetnek - gondoltam. Amikor már a fél másodperc is túl rövid lett a filmemnek, pakolni kezdtem. Nem sikerült! Pedig várakozás közben ígéretet tettem valakinek, hogy ha sikerül, megírom a találkozás történetét. Hát minden nem sikerülhet!

És akkor a mozgolódás fenn az oldalsó erősebb lett és

elegánsan, jól fésülten, kialudva kigördült, mit kigördült, kihullámozott egy fiatal kis borz az egyik szikla mögül. Szaporán kutatót a kidőlt törzsek alatt és mozgásából arra következtettem, hogy a vára felé tart. Vagy nem is a vára? Talán csak ide bújt legutóbb, amíg el nem mentünk? Valószínű, mert akkor innen indult volna. És akkor mégis, miért jött pont erre, pont most? Nem számított most már a sok miatt. Ott volt. Eljött a találkozóra, ha fotót nem is kért. De kít érdekelt már a fotó. Hiszen az csak egy papír, ez pedig egy élő borz. Semmit sem tud elmondani egy élő borzról egy fotó, egy leírás, de még egy videofelvétel sem. Nincs más lehetőség, ha török, ha szakad, találkozni kell vele, ha valaki át akarja élni ezt az érzést.

Azóta már napok teltek el és lassan elfelejtem a borzot. Már nem kell vágyakoznom a találkozásra. Bármikor találkozhatok vele. Összeismerkedtünk, vagyis aki kíváncsi volt a másikra megkapta a lehetőséget a találkozásra. Más nem is kell.

Most már csak arra a vágyamra kellene visszaemlékezni, amelyet a borz utáni vágy nyomott el. Ott sem lehet langyosabban – mondják a hozzáértők, sőt teljes szív, teljes lélek, teljes erő és egész elme szükségeltetik hozzá. Kevesebbért nem adják. Pedig milyen közel van! Még a hegyről sem kell lemenni érte. Az egészről a borzok tehetnek. Meg a rókák, és a lepkék. Talán a csillagok is és a felhők. És a virágok. Nyáron. Máskor pedig a többiek, mind. Az én nem. Az én megpróbálta. Mást nem tehet. Úgy látszik nem képes elfelejteni önmagát.

Dobogókő, 2003. Újkenyér hava 4.

BULÁNYI GYÖGY

BOKORHIMNUSZUNK

*Megkötöm magamat Isten kötelével,
megtöltöm szívemet Ország igéjével,
szabadságom, Uram, Néked visszaadom,
csak a szeretetre formáld át tudatom!
Megkötöm magamat társam két karjával,
Segítőül adtad minden nyavalyámban
Isten óvjon tőle: egyedül maradjak.
Vezessük el egymást, kettőnk kezét tartsad!
Magunkat megkötnünk, Apánk gyengék vagyunk,
Segítő kéz nélkül nehéz járni utunk.
Idősebb Testvérünk, erősíts hitünkben:
Utunkon maradjunk, segíts ebben minket.
Megkötöm magamat baráti kötéllel,
testvéri közösség tartó erejével.
Testvér, ha eloldnám hármaskötelékem,
szembesíts magammal, légy felelős értem!*

Andikánk, a Bokor Nagyasszonya, 1972 nyarán írhatta a Bokor-himnuszt. A Bokor '72 nyarán, káptalanfüredi közös nyaralásán – úgy emlékszem –

már énekeltük. Mintha '72 szeptemberében vittem volna el őt vonaton Debrecenbe, hogy befeküdjön az ottani klinikára. A klinikát körülvevő erdő egyik padján ültünk egymás mellett, és adtam fel neki a nagybetegek szentségét. A '72. év Karácsonyi Ajándékának első kötetének, a Puer natus címlapjának hátsó oldalán ott van Margit testvérünk szép kézírásával-kottájával a himnusz első strófája.

A himnuszunknak három strófája van. Ha ma készülné himnuszunk, annak is három strófája volna? A himnusz megszületésében kétségtelen szerepe volt a '71 nyári halásztelki három kötelékes lelkigyakorlatnak (Melléktermékek 159-179 o.). De talán még valami másnak is. Andit a '70-es évek elején hagyta el férje, és abban az évben, melyet Andi kórházakban töltött, a 14 éves Jutka volt, aki gondot viselt a két főre zsugorodott családban.

A következő két évtized volt a Bokor második virágkora, s e virágzásnak egyik oka vagy megnyilvánulása volt, hogy mindannyian dolgunknak éreztük a lelki vezetőt választást. Az utolsó két évtizedünkben pedig tapasztalhattuk, hogy ez a lelkivezetés – a második kötelék – válságba került. Egyre többünk életéből kimaradt a lelki vezetőhöz járás, a lelkivezetés. Szóvá is tettük, de nem éledt fel tőle a gyakorlat.

Csak a napokban kezdtem gondolkodni az okáról. Leírom, amit gondolok – nagyon várva, hogy akik olvassák, hozzászóljanak. Az első kötelék léte és első helye ma is megkérdőjelezhetetlen számomra. Mindenekelőtt az életünkben a lelkiismeret. Az, hogy harmóniában legyek azzal a lelkiismerettel, amelyen keresztül Isten hangját hallom. Semmi sem pótolhatja. De hogy a második helyen a lelkivezető állhatna, azt ma már megkérdőjelezem. Meg, mert a teremtés rendje szerint valamikor elhagyom apámat-anyámat, és férjemhez-feleségemhez ragaszkodom, akivel valaminő módon egy emberré válok. S lehetetlennek gondolom, hogy az emberek közül bárki is közelebb állhasson hozzám, mint a férjem-feleségem. Vele naponként gyertyát gyújthatok, imádkozhatok, és imádságom őszinteségének foka megközelítheti (el is érheti?) azt, amit Istennek ki sem mondok, csak gondolok. A rossz házasságban élő nők szokták szemetesládának használni gyóntatójukat, akinél szabadon elpanaszolhatják, mit el kell elszenvedniük férjüktől. (A férfiak inkább a haveroknak panaszoznak el feleségük vétkeit.) A Bokorban természetes lett, hogy férj és feleség közös lelkivezetőt választanak, s egymás füle hallatára gyónják meg vétkeiket. Egy szóval: azt gondolom, hogy a második kötelékünket a házastársunknak kell jelentenie: a férj-feleség viszonyának meg kell közelítenie istenviszonyunk mélységét, feltétlenségét.

Nem tudom, hogy a Bokor lelkivezetés-gyakorlata elsorvadásának egyik okát nem ebben kell keresni.

GROMON ANDRÁS

ALÁZAT – VAGY TÚLLÉPÉS A
TISZTESSÉGETIKÁN?

(Lk 17,7-10)

(7) „*Ki az közületek, aki azt mondja szántó-vető vagy legeltető rabszolgájának, amikor az bejön a mezőről: »Azonnal gyere, és telepedj asztalhoz!«*, (8) *és nem azt mondja inkább neki: »Készíts nekem valamit vacsorára, gyúrd fel a ruhádat, és szolgálj ki engem, amíg eszem és iszom, és azután eszel és iszol te!«?* (9) *Talán hálás lesz a rabszolgának, hogy megtette mindazt, amit megparancsolt neki?* (10) *Így ti is, ha megtettetek mindent, amit Isten megparancsolt nektek, mondjátok ezt: »Átlagos rabszolgák vagyunk. Csak azt tettük meg, amivel tartoztunk.«*”

Az „egyszerű hívők” bibliaolvasása során, a prédikációkban és a biblikus szakirodalomban egyaránt a leggyakrabban meg nem értettek vagy félreértettek közé tartozik ez a példázat. Úgy tartják, hogy általa az alázat gyakorlására szólít fel Jézus („Ha minden parancsot teljesítettünk is, tartsuk magunkat haszontalan szolgáknak”), vagy jobbik esetben szerénységre biztat („Legyünk tudatában, hogy sosem jutunk a szeretetből fakadó feladatok teljesítésének végére”).

Az alábbiakban azt szeretném megmutatni, hogy egészen *másról*, illetve sokkal *többről* van itt szó. Annak érdekében, hogy ez világos lehessen, előzetesen tisztázni kell egy értelmezésméleti, ill. a fordítással kapcsolatos néhány mozzanatot.

A „Ki az közületek...?” (a görögben *tisz ex hüimón*) az Újszövetségben rendszerint olyan kérdő mondatokat, mondhatni „költői kérdéseket” vezet be, amelyekre a természetes válasz egy érzelmekkel áthatott és nagy hévvel előadott „Lehetetlen! Senki!”, vagy: „Magától értetődik! Mindenki!” Ezért magyarul a legcélszerűbb lenne így fordítani: „El tudjátok képzelni, hogy közületek valaki...?” Ennek a szófordulatnak az evangéliumi előfordulásait (Lk [11,5](#); [11,11](#); [12,25](#); [14,5](#) // Mt 12,11; 14,28; [15,4](#)) megvizsgálva azt tapasztaljuk, hogy vagy közvetlenül, vagy közvetve ([12,25](#); [17,7](#)), de *minden* esetben a kisebbről a nagyobbra következtetés (*a minori ad majus*) eszközével él Jézus, és azt mondja: „Ha már az emberek körében így van ez..., *mennyivel inkább* jellemző Istenre/Istennel kapcsolatosan...” – Úgy tűnik, a Jézus korabeli irodalomban nincs megfelelője ennek a kifejezésnek (csak a prófétáknál található meg itt-ott, de persze nem példázatok bevezetéseként, ld. Iz 42,23; 50,10; Agg 2,3), így aztán könnyen lehetséges, hogy Jézus egészen sajátos megfogalmazásával van dolgunk, vagyis ezt a kifejezést éppoly hitelesen eredetinek tarthatjuk, mint az „ABBA” megszólítást.

Csak a pontosság kedvéért fordítottam a *duloszt* „rabszolgának”, noha a valóságban inkább „szolgáról” volt szó. Palesztinában ugyanis sokszor afféle családtaggá vált a rabszolga, mint feltehetően ebben az esetben is, hiszen a szövegösszefüggésből nyilvánvaló, hogy a szóban forgó paraszt csak *egy* szolgát engedhet meg magának: a mezőről fáradtan hazatérve neki kell a házi munkát is ellátnia.

Amit a 10. versben úgy fordítottam, hogy „*Isten megparancsolt nektek*”, az minden más fordításban így hangzik: „megparancsoltak nektek”, ti. valakik az emberek közül (idegen nyelveken: „megparancsoltatott nektek”, ti. emberek által). Ezekkel szemben az állítom, hogy az eredetiben itt *passivum divinum*mal, azaz Isten nevét körülíró szenvedő igealakokkal van dolgunk. Ezt kell feltételeznünk, jöhet a 9. és a 10. versben ugyanaz a kifejezés áll: „amik megparancsoltattak” („neki”, ill. „nektek”); de ha a 10. versben is *emberek* által kiadott parancsokról lenne szó, akkor egyrészt a példázat mondanivalója olyan közhely lenne, amiért Jézusnak fölösleges lett volna példázatot mondania, másrészt – és ez a fontosabb – nem valósulna meg a „Ki az közületek...?” kérdéssel bevezetett példázatokra jellemző, a kisebbről a nagyobbra történő következtetés.

Amit ugyancsak a 10. versben „átlagos”-ként fordítottam, az a görögben szó szerint azt jelenti: „használatlan, haszontalan” (és így is áll gyakorlatilag minden fordításban). Csakhogy a szövegösszefüggés itt (Mt [25,30](#) szövegösszefüggésétől eltérően) azt mutatja, hogy a szóban forgó szolga nagyon is használható és hasznos, ezért erőltetett és értelmetlen lenne a szó szerinti fordítás – még akkor is, ha a szerénységet akarná kifejezni, hiszen ennek a példázatnak a témája nem a helyes önértékelés vagy az alázat, mint például (részben az) a farizeus és a vámos példabeszédének (Lk [18,9-14](#)).

Ha tehát komolyan vesszük a „Ki az közületek...?” kérdéssel bevezetett példázatok jellegzetességeit, illetve azt, hogy a 10. versben Isten nevének körülírásáról van szó, továbbá Jézus tanításának egészében helyezük el a példázatot, akkor világossá válik mondanivalója.

Jézus azt mondja: A rabszolga nem várhat köszönetet, ha megtette a dolgát, azaz ha *csak* annyit tett, amennyi a kötelessége, amennyit megparancsoltak neki. Mai nyelven: a napszámos, a kereskedő, az autószerelő nem várhat el még köszönetet is, ha megkapta a munkabérét. *Mennyivel inkább* érvényes ez az ember és Isten kapcsolatában: Ha csak a kötelességünket, ha *csak* Isten „parancsait” [a „Tízparancsolatot”] *teljesítettük* (mondhatnánk úgy is: ha csak tisztességesen viselkedtünk), *nem várhatunk külön köszönetet Istentől*; mert a parancsok teljesítésével megmaradunk a kötelességek és jogok világában, az igazságosság világában.

Valami mást, *valami többet kell tennünk ahhoz, hogy átlépjünk „Isten világába”*, mondhatjuk úgy is:

„Isten országába”: vagyis az Isten elgondolása szerinti magatartás világába, illetve az Istennel alkotott közösségbe. Amíg csak a parancsait teljesítjük, addig úgy viszonyulunk hozzá, mint szolga az urához; de ő nem úr a szó szokványos értelmében (vö. Mk 12,29), hanem „atya” („Abba”, vö. Mt 6,9; Lk 6,36), és nem „szolgákat” akar, hanem hogy „fiaivá-lányaivá” váljunk (vö. Mt 5,9 és 5,45). A felnőtt fiak-lányok pedig egy jó szülő-gyermek kapcsolatban *nem parancsokat*, kirótt feladatokat teljesítenek (mint a gazdag ifjú vagy a tékozló fiú bátyja: Mk 10,20; Lk 15,29), *hanem* apjuk-anyjuk *szándékát*, kedvét keresik, s azzal *belsőleg azonosulva*, de mégis szabadon cselekszenek – „többet” (ahogyan a talentumok példabeszédének első két szolgálója: Mt 25,16-17; vö. Mt 5,21-22.27-28.33-34.38-39.43-44; Mk 10,3-6).

Néhány példával szemléltetve a mondottakat: Parancs, hogy „Ne lopj!”, és parancs az is, hogy „Ne ölj!”. De aki nem lop, vagy nem öl, az még semmi rendkívülit nem tesz, csak egy „jogi” (mondhatnánk: jogos) előírást teljesít. Aki azonban nemcsak nem lop, hanem *még azt is odaadja a rászorulóknak, ami jogosan a sajátja*, az valami „többet” tesz (vö. Mt 5,42a). Aki nemcsak nem öl, hanem meg is bocsát az őt bántónak, és „*odatartja a másik arcát*” (Mt 5,39), azaz valami jót is tesz az ellenségének, azaz valami „többet” tesz. – Egészen világos ez annak a gazdag ifjúnak a történetében, aki azt állítja: „*A parancsokat mind megtartottam*” (ti. Isten parancsait, a „Tízparancsolatot”). Jézus ezt nem vonja kétségbe; mégis azt feleli: „*Valami még hiányzik neked. Add oda vagyonedat a szegényeknek*” (Mk 10,21)! – Hasonlóan világos a talentumokról szóló példabeszéd. Aki elásta a talentumát, nem mehet be az örömlakomára. Hogy-hogy? Hiszen pontosan visszaadta urának, amit tőle kapott! Ez igaz; de semmi „többet” nem tett, *nem kamatoztatta* a talentumot (Mt 25,27); megmaradt a jog, az előírások keretein belül.

A példabeszéd tanulása/üzenete végül is egyszerű: Isten részéről csak azoknak „jár ki a köszönet”, Isten csak azokat tessékkelheti be „örömlakomájára” (Mt 25,21.23), másképpen: Isten csak azokat fogadhatja magához fiaiként-lányaiként (vö. Mt 5,9.45), még másként: csak azok nyerhetik el a „mennyei kincset” (ld. Mk 10,21!), Isten barátságát, akik olyanokká válnak, mint ő, azaz *többet* tesznek, mint amit a jog vagy a parancsok előírnak, *vagyis „bőven fölülmúlva” az igazságosságot, a tisztességes viselkedésen túl eljutnak az ingyenes, ajándékozó szeretet gyakorlásához* (vö. Mt 5,20!) – hiszen maga Isten is többet tesz, mint amennyi igazságos, például mert fölkelti napját a gonoszokra is, esőt ad a bűnösöknek is (Mt 5,45).

(2021. április 6.)

MERZA JÓZSEF

DEPRESSZIÓ...

Újságbeli közhely, hogy - főleg nagyvárosokban - az emberek jelentős része depressziós. Húzzuk a mindennapos kötelességek szekerét, s ha új reggelre ébredünk, korántsem úgy kezdünk, mint a dalos kismadár. Ébredés előtti nyugtalanság, félálomban már a napi teendők képeivel való küszködés virrad ránk, nehézkesen szedjük össze magunkat, kávé kell innunk, valamiképpen kemizálni önmagunkat, hogy kedvünk legyen az induláshoz. Az ember depressziója azonban nem csupán abból ered, hogy levegőtlen lakásban él, hogy a zajtól akaratlanul is károsodik a vegetatív idegrendszere, hogy az utcán ólmot szív be és nikotint a munkahelyen, a különböző műszakok kiborítják bioritmusát, és a hajszolt nap végén nagy erővel tör rá a fáradtság. Az ember depressziós lesz a tévedéseitől, a kudarcaitól, a reménytelenségtől, a hiábavaló igyekezettől. Az ember úgy érzi, hogy kár fáradoznia. Mivel a depresszió népbetegség, szeretnék vele foglalkozni.

Először profán síkon mozdulok meg, hogy azután könnyebben láthassuk a téma bennünket ugyanúgy érdeklő egyházi vonatkozásait is. Mi tehát a fő probléma? Idézek egy interjúból. "Ma egyetlen társadalom sem becsüli meg úgy az alkotó értelmiséget - kivéve éppen annak legbecstelenebb részét, a hadiiparnak dolgozókat -, amennyit az hasznos társadalmi munkája alapján megérdemelne. Ránk nézve csak az a szomorú, hogy közel negyven évvel ezelőtt bíztunk abban, hogy nálunk reálisabb lesz az elosztás. Sajnos, általában igaznak tűnik, hogy az embert emberré tevő értelemnek a legkisebb a piaci kereslete és árfolyama az egész világon." Negyven évvel ezelőtt "meg voltunk győződve arról, ha kiemelkedő tudású alkotó értelmiségivé válunk, akkor magasabb rendű életre számíthatunk a szocialista társadalomban." Azonban "nem valósult meg a társadalmilag hasznos munka mennyisége és minősége szerinti elosztás." Ha elnézem "az anyagiak után rohanó embereket"... "akik havi százezret is bezsebelnek abban a társadalomban, amely a társadalmilag hasznos munka minősége és mennyisége szerinti elosztását ígerte a javaknak, akkor derűvel gondolom, hogy milyen szerencsés ember lettem, hiszen a földi javak legtöbbszörre nekem már nincs szükségem. Elment hitem, lelkesedésem vonata. Elmúlt a megszállottságom a tudományért, a hazámért, a népemért, az emberiségért, küzdőképességem az igazért, a jóért és a szépért. Ne csodálja, hogy egy ideáit vesztett emberrel beszéltem, aki lélekben nagyon közel került ahhoz a professzorhoz, akiről az ÉS-ben Asperján György 'Értékzavarok' című írásában olvashat." (14) Az Asperján által elének állított egyetemi tanár ugyanis nem bírta. "Depresszióssá vált, étvágytalan, sovány és mániákus lett, és ezért kilátástalannak ítélte a maga

helyzetét. Értékzavarról beszélt, összekuszálódó értékrendszeréről, és egyre reménytelenebbül kérdezgette: 'Mondd, szerinted ez az egész hova vezet?' Mert ez, a halálakor 61 éves, egyetemi tanár a kommunista eszmét választotta, s mindazt, ami ezzel járt emberi magatartásban, cselekvésben, erkölcsben: gyakran megfélemlítve az önérdékről, tette, amit kellett. Nehéz időkben is kitartott a választott eszme mellett. Hűséges maradt akkor is, amikor már úgy érezte, nem tudja pontosan meghatározni, mi mellett tart ki. Végül elmenekült, inkább és elsősorban önmaga elől. Mert értékzavar az, ha egy átlagos újságíró kétszer annyit keres a standján, mint egy átlagos újságíró, ha egy benzinkutas kétszeresét, háromszorosát keresheti annak, amit egy olvasztár, vagy naponta föld alá szálló, életveszélyt is vállaló bányász. Értékzavar, ha egy tisztességesen dolgozó, csak a fizetéséből élő negyven éves munkás, tanár, mérnök, orvos, közgazdász elérhetetlen álomnak tartja egy lakás megszerzését, vagy beleroppan, ha mégis sikerül a két szoba összkomfortot létrehozni, s ugyanakkor vannak, akik immár nyolc-, tízmillióért építtetnek maguknak...". "Nehéz az iskolában bizonyítani a gyerekeknek, hogy tisztességesnek kell lenni...nehéz a morálról beszélni...nehéz elvárni, hogy az emberek higgyenek, meggyőződésük legyen, áldozatot hozzanak a jövőért és a közösségért."(15) Még a tudományért sem hoznak áldozatot a rosszul fizetett emberek. Gyarmati István kutató csoportja hét év után felbomlott, mert tehetséges tanítványait *csak* lelkesedéssel nem tudta kifizetni, "...egyik rendkívül tehetséges munkatársam mellettem 4000 forintot keresett havonta. Ma kb. négyszeresét keresi ennek. Tudományos karrierjének természetesen vége. ...Legyünk reálisak ... professzora és tudományterülete iránti bármilyen fokú lelkesedés sem tud 12 000 forint fizetékülönbséget ellensúlyozni."(16) Ezért keres az alkalmas helyzetben lévő fiatal kutató akármerre is egy kemény valutával fizető külföldi állást, még színvonalán alul is, csak hogy anyagilag átdobja magát azon a falon, ami után már majd a hazai kevés pénzből is valahogy meglesz a kutató munkához szükséges környezet. Ezt az eléggé átlátható tény a korábbi képmutatás mindenféle ideológiával leplezte és gátolta, ma már azonban az ifjú értelmiségi magának is megköveteli azt a jogot, hogy ugyanúgy bukasson a konvertibilis valutára, amint azt az állam teszi. (17) Ismerek tudományos intézményt, ahol a kutatók 20%-a tartózkodik nyugaton, míg az itthon maradtak a kinnlévőktől megspórolt fizetések felosztásából javítják anyagi helyzetüket. S ebbe az államnak is bele kell nyugodnia, ha nem akarja, hogy évente rendszeresen megtermeljük a disszidensek igen stabil arányát. S a kinnmaradók nem azok, akik eleve jobboldaliak, ellenséges elemek, hanem igen elszomorító arányban azok, akiknek a hazai állami és társadalmi rendszer elsőrendű támogatóinak kellene lenni, akik, vagy akiknek apái az elmúlt negyven évben kerültek a társadalmi gúla tetejére.

Nincs depresszió valakik agresszivitása nélkül.

Egy absztrakt erkölcs nevében, fekete-fehéren gondolkodva, egy pillanat alatt kész is lehetne az ítélet. A helyzet azonban nem egyszerű. Kevés az igazán rossz szándékú, tisztán önző beállítottságú ember. Ha egy kommunista veterán, egy magas állású közéleti vezető fia vagy leánya elhagyja hazánkat, azért meg kell kérdezni: mi történhetett, ami azt a gyereket arra bírta, hogy elvesse apái életútját, s nemcsak életútját, de egész világát, a népet, amely mégis csak felemelte, hordozta. Ugyanúgy meg kell ezt kérdezni, mint akármelyikünk teszi, amikor azt látja, hogy gyereke nem vállalja a szülői örökséget. Egyszerűen csak más a karaktere, vagy csak arról a könnyen kimondható állításról van szó, hogy minden generáció ellene akar mondani az előzőnek? Avagy inkább arról, hogy az elődök nem éltek hitüket, vagy nem tudják átadni a hitüket, vagy nincs is hitük, mert sosem volt, vagy volt, csak időközben valahol elveszett? A maszokra irigykedő értelmiségi, az élet továbbadására semmilyen szóval vagy hazugsággal el nem kenderíthető, világosan és objektíven negatív szaporodási aránnyal válaszoló társadalom, az ilyen-olyan motivációval hazáját elhagyó magyarság, a neveletlen, agresszív, veszélyeztetett vagy már el is vesztett hazai fiatalok, és ez a sor folytatható, mégis csak egy-egy tünete annak, hogy a népnek nincs hite itt önfeláldozó, kemény életet élni. Van, aki depressziós, van, aki agresszíve kitör, van, aki átkozza szüleit. József Attila sorai jutnak eszembe: "hol lehet altiszt, azt kutatja, pedig a sírt, hol nyugszik atyja, kellene megbotoznia." (18) Értékzavar van és elméleti bizonytalanság.

Az elsőről így vallott Vitányi Iván már 1970-ben. A pénz "legnagyobb vereségünk. Azt hittük, hogy a mi boldogságunknak már nem lesz szükséges feltétele, legfeljebb halk szavú szolgálója. Azt hittük, hogy nekünk már elég lesz az értelmes munka, az anyagi javak megszerzése, megőrzése érdekében nem kell ügyeskedni, ravaszkodni, garast a fogunkhoz verni, félretenni, befektetni, gyűjteni, előnyöket kisajtolni, lottózni-totózni, adni-venni, telket, házat vásárolni, autóra zsugorgatni. Ó, hogy gyűlöltük ezt! Hányán voltak közöttünk, akik szuverén megvetéssel utasították vissza a felajánlott házat, földet ... és most a fejünket vernék a falba, amikor egy ugyanolyan házért, öröklakásért fizetjük a részleteket ... Ha jól körülnézek a világban, éppen fordítva történt, ahogy vártam. ... El kell tehát gondolkodnom, amikor olyan emberekkel találkozom, akik... 1945 után nem álltak be mozgalmi "prófétának", hanem rögtön az anyagi javak után néztek. ... Hát még azok, akik a kettőt jól össze tudták egyeztetni! Úgy voltak proféták, sőt profétáinak nekem is, hogy a fenekük sohasem lógott ki a nadrágból, hogy ugyanazt a lakást, kerttel megkapták ingyen, még a tatarozás sem az ő gondjuk." (19) Nos, a profétaság már közelebről érdekelhet minket, de lássuk előbb, miért

szenved Gyarmati az elméleti zűrzavartól. Azért, mert "minden embernek, családnak, közösségnek, társadalomnak, sőt az egész emberiségnek is van egy eszmei, belső irányítúje, amely vélt vagy valódi cél felé mutat. Az egyes ember eszmei irányítúje gyermekkorától fogva igazodik a család, az iskola, társadalmi osztálya és az egész ország irányítújéhez, céljához. Ameddig a belső irányítú követni tudja az erősebb eszmei irányítú irányát, az élet harmonikus. A kisebb zavarok elől a belső irányítú rugalmasan kitér. Ám ha a nagyobb erőterek által vezérelt irányok sűrűn, nagy szögben, gyorsan, esetleg ellentétesre változnak, akkor az egyes ember irányítúje képtelen - különösen erős jellem esetén - követni a gyors és nagyszögű fordulatokat. Így feloldhatatlan konfliktusok keletkeznek. Hazánkban az elmúlt fél évszázad alatt annyiféle irány volt célként kijelölve, és néha oly gyorsan változtak, hogy az egyes emberek belső irányítúi gyakran megzavarodtak. Színeket beszélve, az én korosztályom irányítúit kötelezték már a barna, a zöld, a piros, a rózsaszín stb. irányokba való beállásra. Újabban talán semmire sem kötelezik, de így lesz egyik nap a fekete fehér, a másik nap a fehér szürke stb. Na de így a belső eszmei irányítú megbolondul, különösen azért, mert roppant erős anyagi erőterben mozog. Aki negyven évvel ezelőtt hitet tett arra, hogy csak a közösségért dolgozik, az ma idiótának számít. Abban pedig, hogy a vitustáncot járó emberi és érdekviszonyok között egy ember belső eszmei irányítúje kezd megtébolyodni, nincs semmi természet- és társadalomellenes. Az csak önvészélyes. Sajnos az is igaz, hogy az ... önvészélyesség esete nemcsak hic et nunc az egyes emberre, de - mutatis mutandis - az egész emberiségre globálisan is fennáll." (20) Keserű elemzés, de így jutunk el az embert megtartó benső meggyőződéshez, amelyhez, s amelyhez egyedül érdemes hozzáigazítani a mindennapi cselekvés irányát. Meg kell tehát vizsgálnunk, mi él bennünk, mi mozgat minket, és eme mozgásunk közben és következtében milyen a mi közérzetünk? Itt megállók, mert belső állapotátározókat másra ráolvasni nem szabad. Azt viszont megtehetem, hogy gondolkodási témát javasoljak számotokra. Ez a nap már a csendes önvizsgálat ideje. Ahhoz, hogy előreléphetsek, két síkon is vallani kell önmagámról. Az első sík egybeesik eddigi beszélgető partnereink mozgásterével. Elmúltak az ifjúság évei, már tudjuk, hogy nemcsak ígével él az ember, már tudjuk, hogy ha nem akarunk egész életünkre engedelmessé beosztott lenni - ezt a státust az idő múltával egyre rosszabbul viseli az ember -, akkor valami vezetői posztot kell megszerezni. Ha még tovább élünk, akkor kiderül, hogy nincs az a pénz, amely ne kívánna többet, ha már egyszer eldöntöttük, hogy az anyagiak tengelyén jobbra fogunk menetelni. Ha még tovább élünk, akkor kiderül - amit Gyarmati is tud már -, hogy hatékonyan és tisztességesen vezetni nehéz vagy lehetetlen. Marad az agresszió (= több

hatalom hajszolása) vagy a depresszió: a levertség, mert se így, se úgy nem jutottam semmire. "Egy kis kertet szerettem volna" - mondjuk tehetetlen vágyakozással oly sokan. "Csak legalább becsülete lenne az embernek" - visszhangozzák a pedagógusok. S amikor visszaemlékszem a sárospataki tanítóképző ezévi diplomaosztó ünnepélyére, ahol a főfalon Lao-Ce szavai voltak olvashatók "A bölcs Alkot, s magának semmije nincs. Munkál, s jutalomra nem számít... és mert sohasem igényel semmit, sohasem veszthet semmit." - akkor azon gondolkodom: elszánt belső meggyőződés programja ez a négy és fél sor, avagy keserű szociográfia a "nemzet napszámairól". Bírod-e még, tervezel-e még? - kértem profán, humánus síkon. S ha most a csendben elkezditek vizsgálódásokat saját életetekben a második síkon, a lelki, az egyházi, az országbeli nekiindulást, eredményeket, értékzavarokat, külső erőtereket illetően, akkor sokat tettek azért, hogy lelki látások értelmes, lelki fejlődéseket valóban előrevivő legyen, és meg hozza minden fáradtság mellett is a nyugodt lelkiismeret biztonságát. Ugyanakkor talán már el is készítették a következő elmélkedés egyes részeit.

BENYHE BERNÁT

**BOKOR – ÁLLAM – EGYHÁZ
A BULÁNYI-FÉLE BÁZISKÖZÖSSÉGI
MOZGALOM VISZONYA A PÁRTÁLLAMHOZ
ÉS A HIERARCHIÁHOZ
(TÖRTÉNETI SZINOPSZIS)**

(Az előadás 2013. december 9-én hangzott el a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karán az MTA-PPKE „Lendület” Egyháztörténeti Kutatócsoport által szervezett *Katolicizmus Magyarországon a II. vatikáni zsinat korában* című konferencián. Az előadás egy hosszú tanulmány tömör összefoglalását adja – az írott változat 2014 tavaszán jelenik meg egy a konferencia anyagát összegző kötetben.)

Előadásomban a Bulányi György alapította Bokor közösség történetét, a pártállammal és a katolikus hierarchiával való viszonyát vizsgáló kutatásaimat kísérel meg összefoglalni. Bár az alcím „történeti szinopszis”, a történeti áttekintés mellett előadásomnak lesz két gyújtópontja: egyrészt kutatásaim során fontos, eddig ismeretlen adatokat találtam a bázisközösségi mozgalmak megindulásának motivációiról, másrészt pedig a levéltári források fényében új kontextusba helyezem Bulányi atya – jóval ismertebb – egyházi elítélésének történetét. Emellett fontosnak tartom az elején hangsúlyozni, hogy – bár témámmal eddig jobbra teológiai szempontból foglalkozott a tudomány – én hangsúlyosan *történeti*

vonatkozásaiban fogom vizsgálni, s ilyen csapásirányokat próbálok adni az eljövendő kutatás számára is.

„Bulányi György teológiája és életműve, [hűen] reprezentálja [a katolikus egyház] XX. századi történetét és mai tragédiáját, valamint ráutal az előtte álló kihívásokra” – írja egy helyütt Máté-Tóth András, a témában az egyetlen tudományos igényű, teológiai szempontú munka szerzője.

Bulányi György a II. világháború végnapjaiban ifjú piarista tanárként került Debrecenbe, ahol keresztény kisközösségeket kezdett szervezni – amiért 1952-ben a rákosista államhatalom életfogytiglani börtönre ítélte. 1960 végén amnesztiával szabadult, tíz évig szállítómunkásként, nehéz fizikai munkából tartotta fenn magát, majd lassan megkezdte közösségei újraszervezését, miközben egyre elmélyültebb teológiai munkát folytatott. A hetvenes évek végén a magyar katolikus egyház szembehelyezkedett a bázisközösségi mozgalommal, majd 1982-ben teológiai tanításai miatt elítélte Bulányi atyát, s ügyét a Vatikán elé terjesztette. A Hittani Kongregáció hosszan elhúzódó polémia után (amelynek ideje alatt az atya ellen foganatosított hazai szankciók mindvégig érvényben maradtak) 1997-ben végül rehabilitálta Bulányi Györgyöt.

Páter Kolakovics – az első kisközösségek indulása

A Bulányi György által alapított kisközösségi mozgalom születésének körülményei homályba vesznek. Bulányi atya visszaemlékezéseiben azt olvashatjuk, hogy 1943-ban kezdett tanítani, s 1944 őszén került Debrecenbe. A következő év elején szállást kapott a rendházban egy Kolakovics nevű horvát jezsuita, aki egy hónap alatt négy kiscsoportot hozott létre munkásfiatalokból és diákokból, s távozásakor Bulányi atyára bízta a diákokból álló csoportot, mondván, hogy olyan idők jönnek, amikor az egyház csak ezekben az egészen kicsi közösségekben tud tovább élni. Ez a csoport jelenti a Bokor időszámításának kezdetét.

Felmerül a kérdés: ki volt Kolakovics, és kinek a megbízásából kezdett báziscsoportokat létrehozni Magyarországon? Személye meglehetősen homályos, annak ellenére, hogy azonosítása már a nyolcvanas évek elején egzisztenciális kérdés volt a Bokor számára, hiszen a hierarchia megkérdőjelezte a horvát jezsuita látogatását, sőt létezését. Mindez érthető, hiszen a vizsgálódásom szempontjából elsődleges jelentőségű kérdés a fentiek fényében így fogalmazódik át: kötődik-e a Bokor alapításához felső egyházi megerősítés?

A Kolakovics név nem vezetett nyomra sem az interneten, sem könyvtári, levéltári adatbázisokban. Ugyanakkor a Bulányi atya által közölt információk alapján sikerült beazonosítanom a horvát jezsuita Stjepan Tomislav Poglajent, aki – mint kiderült – több álnév alatt, köztük a Kolakovićot használva utazta be a szovjet blokk országait.

Poglajennel kiterjedt cseh, szlovák és horvát

nyelvű szakirodalom foglalkozik. Ezekből tudható, hogy a horvát szerzetes már egyetemistaként kísérletezett laikusok egyházi aktivizálásával, majd keleti keresztény lelkiségről folytatott tanulmányai után kifejtette elképzeléseit XII. Piusznak, miszerint az orosz nép alapvetően vallásos beállítottságú, a marxista ideológia pedig humanista vonatkozásaiban párbeszédképes a kereszténységgel, így elképzelhető lenne egy vatikáni—moszkvai kapcsolatfelvétel. A pápa megáldotta, s mint magánembert útjára bocsátotta Moszkva felé, de – úgy tudjuk – nem nevezte ki hivatalos vatikáni követté.

Amikor Poglajen 1943-ban Pozsonyba ért, amellet, hogy nekilátott szovjet útja előkészítéséhez, nagy energiával kezdett kisközösségeket létrehozni, s bár a források alapján nem derül ki, milyen konkrét szerepe volt a csehszlovák földalatti egyház kiépítésében, valószínűnek tűnik, hogy az ő tevékenysége is szerepet játszott annak kialakulásában.

A szlovák antifasiszta felkelés leverése után menekülni kényszerült, majd 1945. február végén átjutott a fronton, Magyarországra ért, s rövid itt tartózkodása alatt megismertette Bulányi atyával a bázisközösségi formát. 1945 áprilisában már Kassán találjuk, ahol a szovjet nagykövet elismerte a Vatikán nem hivatalos követének, s elindulhatott Moszkva felé, de 1945 őszén már kiábrándultan tért vissza Csehszlovákiába. Visszaérkezése után azonnal, már 1945 novemberében Rómába utazott, hogy jelentést tegyen a pápának. Elképzelhető tehát, hogy hivatalosan ugyan magánszemélyként működött, mégis kaphatott bizonyos konkrét feladatokat – esetleg jogosítványokat is.

A tény, hogy a Bulányi-féle bázisközösségi mozgalom az ő hatására kezdett kibontakozni, új perspektívába helyezi a Bokor közösség egyházi legitimitációjának kérdését, minthogy a jelek szerint az indulás organikus kapcsolatban állt a szovjet blokk más országaiban meginduló földalatti bázismozgalommal, amelyeknek szorgalmazója sok esetben szintén Poglajen atya lehetett. A kérdés így jóval szélesebb kontextusba kerül, hiszen a szovjet blokk országaiban több helyütt kibontakozó földalatti egyházi megújulási mozgalmak vatikáni ihletése máig viták és kutatások tárgyát képezi. Mindenesetre úgy tűnik, Poglajen szerepe bizonyíthatja, hogy a földalatti mozgalmak Róma hallgatólagos hozzájárulásával kezdtek éledezni – s hogy a Vatikán részéről történt-e ennél több, annak megállapítása még előttünk álló történelmi feladat.

Az indulás

Bulányi atya önéletírása alapján úgy tűnik, lelkes, a népi vallásossághoz mélyen kötődő fiatalokból verbuválódó kisközösségi mozgalma csak 1948-tól kezdett önálló identitást kapni, s ez a folyamat párhuzamba állítható a hivatalos egyház visszaszorulásával. Az egyházi iskolák államosításával és hitbuzgalmi egyesületek feloszlásával egyre

nagyobb szerepet kaptak a bázisközösségek, amelyek körül csak 1951-ben kezdett fogyni a levegő. Ekkor már érezte hatását az 1950-es megállapodás, amely a Mindszenty-per által megfélemlített püspöki kar és az állam közt kötött – a vatikáni tiltás ellenére. Ebben a püspöki kar a vallás- és működési szabadság biztosításának fejében ígéretet tett arra is, hogy „nem engedi meg a hívők vallásos érzületének, valamint a katolikus egyháznak államellenes politikai célokra való felhasználását.” A megállapodás és a békepapi mozgalom szélesedése egyre nehezebbé tette a lelkigyakorlatok megszervezését. Ebben a környezetben a kisközösségi forma már új, a diktatórikus államban is életképes egyházmodellként kezdett megfogalmazódni.

Ekkor az ÁVH már külön dossziében kezelte az országos vezetővé előlépett Bulányiról szóló jelentéseket, 1952. augusztus 28-án éjszaka pedig letartóztatták, december 9-én (11 társával együtt) el is ítélték – mint a közösségi mozgalom szervezője, életfogytiglani börtönbüntetést kapott.

Az állam elítélte, az egyházi vezetés azonban kezdetben támogatta, az utolsó másfél évben pedig, bár elhúzódott mellőle, úgy tűnik, nem ellenezte, nem is szankcionálta Bulányi atya tevékenységét – dacolva az 1950-es megállapodásban vállalt kötelezettségeivel. Bebörtönzése szervesen illeszkedett az egyháziak ellen indított koncepciós perek sorába. Ekkor még az állam is az egyház integráns részének tekintette a kisközösségeket, büntetőjogi eljárást indított az országos szintű vezetők ellen, a hierarchia pedig nem határolódott el tőlük mint mozgalomtól. (Mindezzel élesen szemben áll majd Bulányi atya második meghurcolása, amelynek során állami adminisztratív intézkedések nem történtek, hanem a magyar püspöki kar ítélte el a pátert.)

Az újraindulás motivációi

Nyolc év után, 1960-ban amnesztiával engedték ki a börtönből, s csak hét évvel később kezdett újra közösségek szervezésébe. A második világháború utáni évek bázismozgalma logikus válasz volt arra az egyházpolitikai helyzetre, amelyben a pártállam nyíltan a vallás felszámolására törekedett, a XII. Piusz vezette vatikáni politika és a Mindszenty fémjelzte magyar egyházi vezetés azonban ellenállásra, meg nem alkuvásra szólította fel a klérust és a híveket. Ez az állapot tulajdonképpen 1964-ig változatlanul fennmaradt, így Bulányi atya a hatvanas évek elején sértetlen identitással került ki a börtönből, ugyanakkor tanácstalanul kereste az újakezdés lehetőségeit, hiszen világos volt: hasonló fellépés ugyanolyan megtorló intézkedéseket váltana ki.

Két jelentős esemény változtatott ezen a helyzeten. Az 1964-es vatikáni–magyar részmegállapodás alapjaiban rendítette meg Bulányi atya identitását, hiszen a Vatikán szakított a XII. Piusz

és Mindszenty bíboros képviselte ellenálló magatartással, amely legitimitást jelentett a kisközösségi mozgalomnak. Új keleti politikát hirdetett egy hagyományos egyházképet követve, amely szerint az egyház feladata a lelkek üdvének szolgálata, amelyhez szentségek, azokat kiszolgáltató papok, s őket szentelő püspökök szükségesek. A Szentszék a korlátozottan szabad püspökkinevezések érdekében a magyar egyház minden más sérelmét másodlagosnak, s ezért ideiglenesen háttérbe szoríthatónak ítélte.

Ugyanakkor ez az egyházpolitika némileg szemben áll a II. vatikáni zsinat egyházképével, amely hangsúlyozza ugyan az egyházi struktúra érvényességét, de jóval nagyobb szerepet szán a világi részvételnek, kinyilvánítva az egyetemes papság eszményét. Ez a zsinati egyházkép megadta Bulányi atya számára az új, teológiai alapú öndefiníció lehetőségét.

A hatvanas évek végén lassan újjáéledt Bulányi atya körül a közösségi élet. A zsinat ihletése és az 1964-es részmegállapodás okozta önidentifikációs kényszer hatására teológiai válaszok keresésébe kezdett az evangéliumok alapján, s 1967-re, mikor újra hétvégi beszélgetésekre kezdett fiatalokkal, már több kötetnyi vitaanyag kész volt *Keressétek az Isten Országát!* című, általa „szisztematikus biblikus teológiaként” aposztrofált fő művéből, 1968 őszén pedig formálisan is megalakult az első kiscsoport.

A hetvenes évek a fellendülés korszaka volt. Ekkor alakult ki a Bulányi-féle közösségek sajátos identitása, s maga a Bokor megnevezés is. Ekkor artikulálódtak azok a tartalmak, amelyek lényegében már '52 előtt is megvoltak, s amelyek meghatározták a közösség profilját, tevékenységét – és eljövendő sorsát.

Az egyházi elítélés – és interpretációi

A Bokor közösség történetének második hulláma azonban egy évtizedig sem tudott zavartalanul fejlődni: már 1976-ban támadások érték, ezek egyre erősödtek, míg 1982-ben a magyar katolikus hierarchia elítélte az alapító több tételét, és megvonta tőle a nyilvános misézés és szentségkiszolgáltatás jogát.

Az eseményekről minden érintett csoport megalkotta a maga – bizonyos mértékben szükségképpen önigazoló – értelmezését, s ezek az interpretációk alapvetően két pólus körül körvonalazódnak. Az egyik oldal szerint Bulányi atya teológiája eltávolodott a katolikus egyháztól, egyházfegyelmi kérdésekben kifejtett tételei aláásták a püspöki tekintélyt, így a hierarchia érthető módon és jogosan szankcionálta. A Bokor hívei ezzel szemben nagy jelentőséget tulajdonítanak bizonyos levéltári dokumentumoknak, s annak igazolását látják bennük, hogy a püspöki kar az Állami Egyházügyi Hivatal nyomására cselekedett, hiszen az állam a Helsinkii Egyezmény aláírása óta nem léphetett fel nyíltan az általa veszélyesnek tartott vallási csoportok ellen. Bulányi atya szerint a katonaiszolgálat-megtagadás

gyakorlata pecsételte meg sorsukat, hiszen ez nyílt konfrontációt jelentett az állammal. Szerinte tehát a belügyi szervek egy morális kérdésből csináltak dogmatikai kérdést, hogy az állambiztonsági konfliktust egyházi sakra tereljék – Lékai bíboros a végrehajtó szerepét játszotta.

A fentiek fényében az objektív szemlélő a következő hipotézist állíthatja fel: a nyilvánvaló állambiztonsági irányítás mögött a „Divide et impera!” elve állhatott. Bulányi atya progresszív gondolatai, újszerű teológiai elgondolásai lehetőséget teremtettek arra, hogy az állami szervek egyházi sakra tereljék ügyét, s ott kieszközöljék, hogy a hierarchia konstruktív párbeszéd helyett agresszív választ adjon, s ezzel maga ellen hangolja a világi keresztények egy fiatal értelmiségiéből álló elitcsoportját. Így egyrészt erős ellenzékot szerez magának a klérus, s a társadalom szemében tovább romlik az egyház hitelessége, másrészt marginalizálódik a laikusok egyik legaktívabb, intellektuális csoportja, végül pedig sikerül őket verni az addig egységes bázismozgalom soraiba is.

A hipotézisből kimaradt a szolgálatmegtagadás ügye: bár a hazai és elsősorban a nemzetközi sajtó tanúsága szerint a nyolcvanas évek egyik konfrontatív, sokat hangoztatott kérdése volt, s Bulányi atya értelmezésében ez jelenthette a belügyi szervek végső motivációját, az arányok ismeretében ez valószínűtlennek tűnik. Az Állami Egyházügyi Hivatal iratanyaga a Bulányi-ügy kapcsán alig foglalkozik a kérdéssel, csupán felsorolás szintjén említi, a Bokor többi „reakciós” tevékenységével egy sorban. Ráadásul, ha elfogulatlanul szemléljük a kérdést, tíz év alatt 26 szolgálatmegtagadó jelentéktelen kisebbség, az első szolgálatmegtagadás pedig '79 őszén történt, amikor már majdnem négy éve egyházi támadások keresztüzében élt a Bokor. Úgy tűnik, a szolgálatmegtagadás körüli hírverés inkább csak porhintés lehetett – ha nem tudatos provokáció.

Meglepőbb, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal iratanyagát vizsgálva a logikusnak tetsző hipotézis több ponton elbizonytalanodik.

A Bulányi-per az Állami Egyházügyi Hivatal dokumentumainak tükrében

Hogy a hivatalos szervek foglalkoztak a Bulányi-üggyel, s hogy határozott cél volt annak egyházi kezelése, biztosra vehető. Ezt tulajdonképpen valamennyi idevágó ÁEH jelentés és feladatterv premisszaként kezeli, egy dokumentum [ld. A) *dokumentumrészletek*] azt is bizonyítja, hogy minderről már 1976 őszén határozott elképzelések születtek. Persze mindez nem jelenti, hogy Bulányi atya tanai önmagukban nem lehettek volna elegendők, hogy felkeltsék a hierarchia gyanakvását, s az állami nyomás nélkül is vizsgálatot indítson. A II. vatikáni zsinat progresszív értelmezése mindenestre a világegyházban is élénk vitákat eredményezett, a különbség, hogy hazánkban a cenzúra megfosztotta Bulányi atyát az

érdemi polémia lehetőségétől. Történeti szempontból azonban a dogmatikai kérdéseknél sokkal érdekesebbek a belügyi szervek motivációi, amelyekről bőszesen tájékoztat az ÁEH iratanyaga.

A hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján a jelentések többségéből az szűrhető le, hogy az állam pozitívan értékelte az 1964-es részmegállapodás óta eltelt időt, s egyházpolitikai téren továbbra is az állam és az egyház közti viszony konszolidálását tartotta elsődleges feladatának. [ld. B) *dokumentumrészletek*] Állandóan napirenden volt a klérus, különösen a főpapok „befolyásolása”, amely a jelek szerint eredményesen haladt. A kép – egyházi szempontból – lesújtó. Jogosnak tűnik Bulányi atya kritikája, miszerint az abszolút állami befolyás alatt álló klérus ítélte el, s így indokoltnak tűnik heves egyházkritikája is a „kollaboráns” hierarchiával szemben.

Csak hogy éppen a Bulányi-ügy világít rá arra, hogy a hetvenes évek végén ennyire még nem volt egyszerű a helyzet: a jelentések egy részéből [ld. C) *dokumentumrészletek*] az is kitűnik, hogy a klérus éppen a kisközösségekkel szembeni fellépésben nem volt egységes, ebben a kérdésben többen ellenálltak az állami befolyásolásnak. Amikor 1976-ban Lékai bíboros atya megindította a „támadást” Bulányi György ellen, a püspökök nem álltak ki mellette. 1979 és 1981 között még komoly problémát okozott a Bulányi-üggyel kapcsolatban, hogy nem volt egységes a püspöki kar. 1981-ben aztán felgyorsultak az események, s decemberben megtörtént az első kihallgatás. A Bulányi-ügy ekkor már a püspökkari konferenciák állandó programpontja volt, s a jelek szerint ez nem maradt hatástalan. A jelentések alapján úgy tűnik, a Bulányi-ügy során a hetvenes évek végén még csak részben befolyásolt és igen heterogén főpapság néhány év alatt egységfrontba tömörült. [ld. D) *dokumentumrészletek*]

A hipotézis – a jelek szerint – egészében nem állja meg a helyét. Az elsődleges cél nem a megosztás, hanem épp ellenkezőleg: az egységesítés volt. A legfontosabb motiváció az állam irányában meghajlított egyházi vezetés egységbe tömörítése, tekintélyének megóvása, s az egyház ellenőrzés alatt tartható egységének fenntartása volt, amit a bázismozgalmakba tömörülő fiatal keresztény értelmiségiek kritikája mind jobban veszélyeztetett. A megoldást a bázismozgalmak egyházmezei keretek közé emelése, vagy épp ellenkezőleg, stigmatizált kirekesztése jelenthette. Tulajdonképpen mindkét stratégia megvalósult, hiszen a Bokorral mindeddig testvéri viszonyt ápoló bázisközösségi mozgalmak (pl. Regnum Marianum) Bulányi atya szankcionálása után elbizonytalanodtak, lejjebb adtak radikalitásukból, s így többé-kevésbé egyházi ellenőrzés alá lehetett vonni őket. [ld. E) *dokumentumrészlet*]

Az ÁEH így minimális beavatkozással olyan folyamatot indított el, amely céljaik szempontjából optimális eredményt hozott. Egyrészt megfosztották a magyar egyházat az egyik legelkötelezettebb,

legnagyobb lelki-szellemi igénnyel fellépő fiatal értelmiségi hívek csoportjától, másrészt az „inkább egy vesszen el a népért” szellemében sikerült egységesíteni a püspöki kart is. Ezt segítette, hogy az egyházi vezetés felől érkező támadások tovább erősítették a Bokor eleve is meglévő (a történelmi helyzettel magyarázható) egyházkritikáját, ami így már a hierarchia elleni nyílt támadásnak hatott, s egyre több hívőt és papot, főpapot fordított szembe a mozgalommal. Megindult egy logikus, jól kiszámítható öngerjesztő folyamat. Mindennek betetőzéseképp a Bokor közösségein belül is konfliktusokat szült a feszült helyzet: sokan nem vállalták a stigmatizációt, eltávolodtak a közösségtől, s ezt generálta, hogy másokból viszont egyre hevesebb egyházkritikát váltottak ki az események. Így az egyik bázismozgalom egy részének, legradikálisabb tagjainak kizárása árán sikerült olyan egységfrontot létrehozni a katolikus egyházban, amelynek újdonsült tagjai már a folyamatban játszott szerepük folytán sem lehettek kritikusak állami befolyásolás alatt álló főpásztoraikkal szemben.

A magyar püspöki kar ítélete ugyanakkor nem zárta le a történetet: Bulányi-ügy végére csak a Szentszék rakhatott pontot, s ez egyértelmű állambiztonsági intenció is volt [ld. F) *dokumen dokumentumrészlet*]: ha a Vatikán elítéli Bulányi atyát, az legitimálja a pártállami befolyás alatt álló magyar hierarchiát. Csakhogy a Szentszék tisztában volt az ügy politikai jellegével, s vélhetőleg tétjével is: nem akarta elítélni a „hallgató egyház” hitvallóját, felmentésével azonban a keleti politikát tagadta volna meg, a kompromisszumok árán kialakított egyházi struktúra hitelét vonta volna kétségbe. Róma tehát elhárította a gyors döntés kényszerét, és időhúzó politikára rendezkedett be: elfogadta a magyar püspöki kar döntését, de a Hittani Kongregáció nem ítélte el Bulányi atya tetteit. Mindez mit sem változtatott a Bokor közösség megítélésén, a magyar sajtó a közvélemény előtt véglegesen stigmatizálta az alapítót, s ezen a helyzeten már az sem változtatott, hogy 15 évvel később, 1997-ben a Hittani Kongregáció a szankciók feloldására szólította fel a magyar püspöki kart.

Végezetül: előadásom 2013. december 9-én hangzott el. 61 évvel ezelőtt ezen a napon mondta ki az ügyész Bulányi atyára az életfogytiglani ítéletet – s nyolc év raboskodás után 53 éve ugyanezen a napon hagyhatta el börtönét.

KOVÁCS LÁSZLÓ ÉN KÜZDŐ TÍPUS VAGYOK... SZEKERES ISTVÁN ÉS ÁGI

Nyolcgyermekes család Ági és István családja. Kevés olyan megértő, segítőkész és áldozatkész emberrel találkoztam életemben, mint Ági és -

valahányszor náluk jártam - megcsodáltam István csendes, derűs és szorgos egyéniségét is. Gyermekük a nagy távolság ellenére megbízható résztvevői a pesti gyermek-programoknak. Vallomásukat önmagukról, érthető módon, őszinte érdeklődéssel várom.

Szüleitekről még nem meséltetek nekem. Itt az alkalom, hogy pótoljuk a hiányt.

István szülei egyszerű emberek voltak. Tavaly mindketten meghaltak. A Papa férfisabó volt egy ruhagyárban; templomba nem járt, párttag volt. A Mama háztartásbeli volt, bedolgozóként vállalt munkát: játékkészítést, gobelin-varrást. Róla lehet azt mondani, hogy mélyen vallásos volt. Naponta járt templomba, segített a plébánia körül, itthon is olvasta a Bibliát. Halász Bandi bácsi péceli működése idején lelkesedett az új dolgokért is, egy darabig Bandi bácsi közösségébe is eljárt. Szerette a gitáros dalokat, otthon is hallgatta és énekelte azokat. Bandi bácsival közösen ötlötték ki, hogy gitárt vegyen Istvánnak a 17. születésnapjára, és István szervezze meg a gitáros énekkart. Istvánt ez vezette ki magányából és lett a péceli "társaság" gitárosa és a Kőbányai Szt. László templom kiskórusának oszlopos tagja.

És a Kaszap-család?

A Kaszap-család "öntudatos" katolikus familia. Apu közeli rokona a Székesfehérváron élt Kaszap Istvánnak, akit az egyház boldoggá avatott. Ez rányomta bélyegét a nevelésünkre is. Bokor-beli "mássággal" eléggé kilógok a családi sorból. Mi Kőbányán éltünk, a nagymamám is velünk lakott. Ő vezette a háztartást és foglalkozott velünk, gyerekekkel. Szüleink dolgoztak, másodállást, éjszakai munkát is vállaltak, hogy családjukat - négyen vagyunk testvérek - el tudják tartani. Apu szakmája autószerelő, Anyu a vendéglátóiparban dolgozott. A nehézségek ellenére jó volt nagycsaládban élni. Ez öröklődött. Szüleink ma már 17 unokával büszkélkednek. Szívesen emlékszem középiskolás éveimre, amikor Anyu Bajzáth Feri bácsival - ő akkor káplán volt a Szt. László templomban - a ministránsfiúkból + "csatolt részekből" hittanos + bulizós társaságot szervezett nekünk. Ez segített a kamaszéveinkben, hogy jó irányban megmaradjunk.

Testvéreitekről is mondjatok valamit! Katit, Ági nővérét, a Tabánból ismerem, ahol Bajzáth Feri utóda voltam. De István testvérei?

Istvánnak egy nővére van, aki öt évvel idősebb nála, könyvelő. Két gyerekük van, nem járnak templomba, nem tartoznak semmilyen keresztény közösségbe, gyerekeik az életkoruknak megfelelő szentségekben részesültek. Mi négyen vagyunk lányok. A nővérem, Kati, most hitoktató, óvónői képzése van; azelőtt a NOE titkárságvezetője volt. Márti húgom élettársával és lányával egy kis faluban él, konyhán dolgozik egy balatoni üdülőben. Saci húgom csecsemőgondozó, öt gyerekével otthon van. Kati és Saci viszi tovább az "öntudatos katolikus" vonalat a családban. Lelkesen vallásosak. (Sokszor úgy érzem külsőségekben!) Bokor? No nem, az más vallás! (Kati mondta.)

Hol tanultatok? Mi a képzéseitek és most mivel foglalkoztok?

István a Piarista Gimnáziumban érettségizett, utána irányítástechnikai műszerész szakmunkásképzőben szerzett képesítést. Amikor a Budapesti Elektromos Művekhez ment dolgozni, villanszerelői és villanygépkezelői tanfolyamot végzett. Azóta a rákoskeresztúri 120/20 KV-os alállomáson, mint elektrikus dolgozik. Én egészségügyi szakközépiskolába jártam, utána estin végeztem el az óvónőképzőt. Most a GYET mellett "szociális munkatársa" vagyok a péceli Egymást Segítő Egyesületnek.

Érdekel, hogyan ismerkedtetek meg egymással, mikor volt az esküvő és milyen volt?

Ifjúkori életünk szálai a kőbányai Szt. László templomban találkoztak. Itt alakult meg '73-ban az az ifjúsági gitáros "kiskórus", aminek István gitárosa volt, én pedig lelkes énekes. Két év telt el lelkes szereplésekkel, misékkal, kirándulásokkal, bulikkal, amikor az egyik születésnap "házibulin" egymásra találtunk. Egy év múlva volt az esküvőnk a törökőri templomban, ami kedves színhelye volt énekkari szerepléseinknek. Itt énekeltük pl. a Jézus Krisztus Szupersztár-t. Halász Bandi bácsi készítette fel minket és ő vezette a szertartást, természetesen gitáros énekekkel körítve!

Tudom, a későbbiek folyamán hatalmas építkezésbe kezdtetek, de előtte hol laktatok?

István szüleinél kezdtük közös életünket, ahol családi ösztönzésével alakítottunk ki egy szobakonyhás lakrészletet. Két és fél év múlva sikerült havi

részletfizetéssel megvásárolni egy házrészletet. Ezt adtuk el, amikor hatodik gyermekünk, Nóri is megszületett, és építkezésbe fogtunk. Természetesen Pécelen. Szerettünk itt élni.

Hogyan is volt ez a házépítés?

Nagyon sok ember kezemunkája, verejtéke van a házunkban. István végezte a szakmunkák javarészét, csak a főfalakhoz és az ácsmunkához hívtunk mestert. István minden munkának mestere volt. A szervezést, beszerzést én vállaltam; szüleink, barátaink a Bokorból, közösségeinkből idejüket, energiájukat, kölcsön-pénzüket adták az új otthonunkhoz. És persze a gyerekeink: reggel megbeszéltük, táblára írtuk az aznapi teendőket, időbeosztással, az ebéd receptjét, egyebeket (pl. a 10 hónapos Nóri körüli teendőket) és mentünk alapot ásni. Délben kihozták az ebédet, este hazamentünk, minden rendben, tip-top! 14 hónap múlva beköltöztünk, és persze folytattuk tovább az építkezést. A nagyobb gyerekek téglát és cementeszsákot is hordtak, betont is keverték. Amikor nagyjából elkészültünk (ma sincs egészen kész) hálaadó-köszönetet mondó szilveszteri "bulit" rendeztünk, melyre minden segítő hivatalos volt.

A bevezetőben már említettem, hogy nyolc gyermeketek van. De hány évesek, és milyennek látjátok őket?

Nyolc gyermekünk született. Ági 18 éves, Szilvi 17, Csabi 15, Krisztina 14, Balázs 12, Nóra 8, Marci 5 és Kristóf 3 éves. Este, amikor elcsöndesedik a ház és végiggondolom-gondoljuk-beszéljük kettesben a napot, olyan nyugalom és béke, hála tölt el! Milyenek? Szépek, okosak, egészségesek, szeretnivalók... Aztán vannak olyan reggelek, délutánok, amikor minden szét pattan, és nehéz lesz és küszködés... gyözködés, rábeszélés, bebeszélés... tiltás... büntetés és - néha úgy érezzük - semmi nem használ...! De azok a délutánok felmelegítőek és növelők, amikor pl. Kriszti csomagolás közben elkezd énekelni: Jubilate Deo omnis terra... és köré gyűlnek a többiek és rövidesen legalább 3 szólam és kánon lesz a dalból, és nem tudják abbahagyni vacsoráig... Vagy megríkáttak, amikor Marci születése után hazajöttünk a kórházból, élénk álltak és maguk költötte kis dallal köszöntöttek! Vagy közösen zenélnek-verselnek karácsonykor, vagy az egyesületi családi műsoron! Vagy közösen

tanulnak, tanítják egymást, versengnek a hittanvizsgákon, vagy közösen veszünk részt táborokon, lelki gyakorlaton, karitászmunkákban, főzésekben... Jó, hogy vannak ilyenek! Egyébként éppen olyanok, mint más gyerekek.

Szívmelengető ez a vallomás... Hányan tanulnak jelenleg?

Ági idén érettségizik, Szilvi harmadik gimnazista, Csabi számítástechnikai-gépészeti szakközépiskolába jár, Kriszti ösztől a Pedagógiai Szakközépiskolában fog tanulni, Balázs, Nóri általános iskolás.

Érdekel, hogyan kerültetek a Bokorba? Bandi bácsinak bizonyára része volt ebben.

Bandi bácsi szervezett be minket a Bokorba. Amikor összeházasodtunk, '76-ban alakult Pécelen egy ifjú házas közösség, amit Kaszap István vezetett. Ebben férjem hittanos és énekkari barátai jöttek össze. Összehozott minket a Szentírás újfajta olvasása, értelmezése, az új gondolatok arról, hogyan válthatnánk meg a világot! Élményt adott, hogy nekünk is lehetőségünk van, nekünk is szabad, sőt kell új, más Isten-képet keresni, kialakítani magunkban, "másként" élni és ezt közösen tenni. Valószínű, hogy utólag fogalmazom meg ezt így. Sajnos, úgy érezzük, hogy nem volt Pécelen világos, egyértelmű Bokor-öntudatra nevelés. Ködös, burkolt, sőt titokzatos szövegek, utalások történtek. Lehet, hogy az az igazság e kérdésben, hogy társaságra vágytunk.

Nem okozott gondot a radikális Jézus-értelmezés?

Én magaménak érzem a hármasszámú eszményt, ez sarkall az előbbre lépésben és tart meg a közösségben. Kettőnk között emiatt konfliktusok vannak. Én többet szeretnék másokon segíteni, s több időt fordítani erre, míg István szívesebben látna többet otthon.

Hogyan alakult a közösségetek? Mivel foglalkoztatok? Voltak-e viharok, kiválások a csoportban?

Közösségünk egy idő után válságba került; de volt egy szép, felfelé ívelő időszak. Először analizáltunk, szintetizáltunk, aztán a "Merre menjek?" volt a tananyag, majd a KIO. De a szót

nem követte a tett, nagy volt a távolság, egyénileg, közösségileg. Ez először feszültséget, utána kiválást, elhagyást eredményezett. Többen is elmentek, nem alakultak ki igazi, őszinte barátságok. István is úgy látta, hogy abba kell hagynia. Megingott a hite, elvesztette a reményét abban, hogy ő valaha is tenni tud bármit a "Bokor-elvárásoknak" megfelelően. Kimaradt a közösségből. Nem ekkor, de egy idő után én is elmentem. Egy év múlva Öcsi közösségéhez csatlakoztam, azóta is oda tartozom. Ez, szinte megalakulása óta, stabil, 13 fővel működő, többnyire házaspárokból álló közösség volt, minimális "jövés-menéssel". Jelenleg éppen adódó aktuális, átgondolásra, megbeszélésre érdemes írásokat, könyveket olvasunk. Három hetenként találkozunk.

A saját közösséggel hogyan álltok?

Volt közösségem az első időben, Istvánnal ketten vezettük. Fialokat, jegyeseket, házasságokat próbáltam összefogni az énekkarból, hittan csoportból; később más "halódó" közösségből is csatlakoztak hozzánk. Szentírást olvastunk, a "Merre menjek?"-et tanulmányoztuk, imádkoztunk, és próbáltuk az életünket formálni, igazítani. Hat év volt, ma nincs.

Hogyan éltétek meg a Bokor külső és belső feszültségeit?

A külső feszültségek lelkesebbé tettek minket. Tudatában voltunk annak, hogy csak személytől személyig érően, kicsiben, de mégis csak mi válthatjuk meg az emberiséget! A belsők jobban, sőt nagyon megviseltek. Főleg Istvánt, aki a hitét is elveszni látja, s azt mondja: sok a szöveg, a számonkérés másokon, kevés a cselekvés, a látható eredmény, az élet példa! Feladta. Én küzdő típus vagyok és a "régieket" magamévá téve, ha másokkal közösen nem megy, akkor magamban küzdök tovább! Nehéz ezt megfogalmazni.

Hogyan ítéletek meg a Bokor jövőjét?

István borúlátó. Én a szó és a tett összhangjában, a minőségi kicsiben hiszek. A jelen társadalomban élve kell jézusivá tenni az életünket és minőségileg kovászosítani. A politikai út szerintünk nem járható.

*Gyermekeitek Bokor-kapcsolatairól is szóljatok!
Hogyan sikerül legyőznötök a távolságot?*

Gyerekeink Bokor-hittan csoportokba, illetve Szilvi és Csabi az Öcsi által összehozott, közösségi gyermekekből álló közösség-kezdeménybe járnak. Amikor kicsik voltak, sokat voltak együtt a többi közösségi gyerekekkel, programokat, kirándulásokat, közös ünnepeket szerveztünk nekik. Azt gondoltuk, hogy ha felnőnek, együtt maradnak, barátok lesznek és közösséggé kovácsolódnak. Nem ez történt. Társaik megmaradtak a templomi hittanórák mellett, némelyek cserkészek lettek, az egyházi szokásoknak megfelelően felvették a szentségeket, ministrálnak, a közösségi misék helyett a templomi miséken vesznek részt. Gyerekeinknek máshol kell társaságot keresni, ha valóban be akarnak kapcsolódni a Bokor-ifjúság életébe. A távolságok nem erősítik a kialakult kapcsolatokat, nagy erőfeszítésbe kerül órákat utazgatni, hogy találkozzanak, részt vegyenek egy-egy rendezvényen. Biztatom és segítem őket, de nem mindig sikerül.

Bandi bácsi idején a templom volt a közösségi centrum. Most hogyan álltok a nagyegyházzal?

Általában nem járunk templomba. Ági nemrég bekapcsolódott a templomban alakult gitáros énekkarba. Kriszti és Balázs a péceli katolikus iskolába jár, az ottani hatásra mennek vasárnaponként misére, de jobban kötődnek a közösségi alkalmakhoz, misékhez. Nem voltak elsősorúak, az iskolában ugyan szorgalmazzák, mert kilógnak a megszokottból, de mi még ellenállunk. A három kisebb gyerekünket nem kereszteltettük meg. Ezzel aztán abszolút kilógunk mindenféle sorból. Tudjuk, hogy új, más utat választottunk és nehezedő lesz. A közösségben is magunkra maradunk és "különcök" vagyunk.

Tudom, Ági, hogy milyen nagy a munkabírá sod, aktivitá sod. Milyen Bokron kívüli területen tevékenykedsz még?

Az Egymást Segítő Egyesületet említeném itt. Ez nem munkahely, nem bokros-tevékenység, csak segítség, szolgálat. Ezt a "szervezetet" találtam helyben, ahol hatékonyan tudok hajléktalanokon, nagycsaládosokon, éhes és munkátlan embereken segíteni. Egy ideig részt vettem a Polgármesteri Hivatal Szociális Bizottságának munkájában, de ott

csak politikai harc folyt, így kiléptem onnan.

TURIÁK ILDIKÓ

ISTEN ORSZÁGA ÉS MAGÁNTULAJDON?

1. Kötőszó és írásjel

Rövid címen még ritkán gondolkodtak annyit, amíg leírták. S most, hogy előttem áll a papíron, még mindig bizonytalan vagyok benne, hogy a megfelelő kötőszót és írásjelet használtam-e?

Az olvasó talán töprengésem végére érve másként dönt majd. Lehet, hogy kijavítja a címadó mondatot. Akár így is: "Isten Országá, vagy magántulajdon!" Úgy gondolom, döntését megelőlegezni mégsem volna helyes. A konklúzióknak a premisszáknak után van a helye. S csak kellően igazolt alátételekből vezethető le helyes következtetés. A dolgok jelenlegi állása szerint a közgondolkodás nélküli társadalmi berendezkedés lehetséges volta kevesekben merül fel csupán a magántulajdon etikus voltának megkérdőjelezhetősége. Korántsem gondolja mindenki, de még a többség sem, hogy a magántulajdonra épülő világban tapasztalható tendenciák az egész földünket, s a nem is túlságosan messzi jövőben katasztrófába sodorhatják. S végül, de nem utolsó sorban, tisztázatlan a magántulajdon fogalmának jelentése.

Ugyanígy, vagy még inkább, csak nagyon kevesek számára bír világos, egyértelműen meghatározott tartalommal az Isten Országá fogalma. A legtöbben nem tudnak mit kezdeni Isten Országával, mint világi realitással, legfeljebb túlvilág, Mennyország szerepel gondolkodási sémáik között. Társadalom, amely az Isten léttörvényeire épül, még csak fikciónak, utópiának sem minősül. Az első kérdés nem is az, hogy ki fogadja el lehetséges világ- és társadalomformáló alternatívaként az Isten léttörvényeit, az evangéliumi etikát. Előbbre való azt számba venni ki ismeri azokat egyáltalán. Csak ezután következhet jelenlegi adott világunk szembesítése az evangéliumi etikával. S csak legvégül tehető fel a kérdés, hogy az evangélium logikájára építkezve realitással bíró és problémánkra kielégítő választ kínáló társadalom alternatívája állítható-e az Istenben hívó, sőt az Isten létével kezdeni mit sem tudó emberek elé egyaránt.

Örökzöld kérdés, a magántulajdon kérdése. A vele való birkózás végigkíséri az emberiség történetét. A keresztény időszámítás szerinti XX.

századra sem veszített aktualitásából. Sőt, időszerűbb, mint valaha. A föld lakosságának ugrásszerű számbeli növekedése, s a nekik adott életfeltételek közötti kiáltó ellentét soha nem látott robbanásveszélyes helyzetet idézett elő. Ennek ellenére egy jöttányival sem vagyunk közelebb a megnyugtató felelethez. Még az sem igazán világos, hogy hol, kitől lenne várható megoldást nyújtó válasz.

A XIX., és méginkább a XX. század első felének mindenre gyógyírnak remélt nagy „Joly Jokere”, a természettudományok, bár még művelői maguk nem vallják be, valójában tehetetlenek bizonyultak. A váró, remélő emberek azonban észlelik, várakozásuk, reménykedésük hiábavalóságát.

Az Isten üzenetét tolmácsolni hivatott egyházak ugyancsak adósak egy valódi kiutat kínáló recepttel. Nem végezték el s a mai napig sem fogtak bele, a két fogalom, az Isten Országá és a magántulajdon világa egymáshoz való viszonyának tisztázásába.

Az egyházak útmutatásainak várásába belefáradt világ tett ugyan egy kísérletet. A kísérlet nem tűzte célul az Isten Országá földi honosítását, csak a magántulajdon nélküli világ megteremtését. A kísérlet azonban éppen az imént kudarcba fulladt.

Számunkra, akik hosszabb-rövidebb ideig benne éltünk a kísérletben, korántsem kacagató, inkább ijesztő a valaha közismert tréfa szószerinti megvalósulása.

— Hol tart ma a kapitalizmus? — kérdeztük egymástól.

— A tönk szélén! — vágtuk rá a szemináriumokban szokásos, katekizmus-szerűen leegyszerűsített választ. Közben cinkosan mosolyogtunk. Kérdő és válaszoló egyaránt jobb szeretett volna a tönk szélére jutni.

— És a szocializmus? — játszottunk a kérdéssel tovább. Újabb széles mosoly és már hangzott is a felelet, csavarva egyet a minden világok legjobbjáról csömörig szajkózott ideológián.

— Természetesen, egy lépéssel előbbre. —

Magunk sem gondoltuk, hogy amivel évódtunk az egyáltalán és főleg nem, hogy még a mi életünkben bekövetkezhet. Álmunkban sem hittük, hogy ránk szakadhat teljes súlyával az Isten szándékolta világ és a magántulajdon szentségére épülő világ egymáshoz való viszonyának, az emberiség, az egész föld létének kérdése.

A kísérletben élve megszabadítottunk nemcsak a magántulajdon nyújtotta élvezetektől, hanem az

abban gyökerező dilemmáktól is.

A kísérlet összeomlott. Állunk a kapitalizmus kapujának huzatában, jóléti társadalmon innen és a harmadik világ felé sodródás veszélyével szemközt. A kapun túl, de a harmadik világon innen, új himnusz zeng. A túlélő, immár egyeduralkodóvá lett világrendet dicsőíti, mint minden világok legjobbját.

Francis Fukuyama "A történelem vége" c. tanulmány szerzője így ír: "... nehezen tudunk olyan világot elképzelni, ami lényegesen jobb volna, mint a mienk... a liberális, demokratikus állam alapelvei nem szorulnak javításra ...tökéletesen kimerült a nyugati liberalizmussal szembeni összes alternatíva... az emberi civilizáció összes térségei felemelkedtek a leghaladóbb szektorok szintjére ..." A kiváltságokban tobzódók öngazolásának, bámulatra való vakságának éneke ez. Fűlsértően hamis hang.

A déli félteke éhségtől, járványoktól, háborúktól tizedelt milliárdjai bizonyára inkább arra a következtetésre hajlanak, hogy egy őket a jelenleginél is kilátástalanabb helyzetbe kényszerítő világrend kigondolása lenne nehéz.

Itt Kelet-Európában sem igen táplál illúziókat a régi-új világrend iránt senki. A többség azt sejtí, hogy a csak a szemüket szándékosan behunyók elől rejtve maradt problémák a túlélő társadalmi rend lényegéből következnek. Az szüli, tartja fenn és fokozza az elviselhetetlenségig. Ha nincs és nem is lehetséges ezzel a berendezkedéssel szemben alternatíva, az alighanem valóban a történelem végét, a világ pusztulását jelentheti. Naponta szöktetnek ugyan bennünket. Rajta! Ugorjunk fel az Európába (értsd: a kapitalizmusba), azaz a Kánaánba vivő vonatra. Nekünk azonban nöttönő a gyanúnk, hogy az a vonat nem is a Kánaánba, hanem inkább szakadék felé rohan. A tönk szélé után, a tönkrementés következik. Igaz, ha az ugrás egyáltalán sikerül, addig első osztályon utazhatunk. Értelemmel bíró lénynek ez természetesen nem túl vonzó perspektíva. Istenben hívő, Jézust követő keresztényként pedig egyenesen elfogadhatatlan. Ha elfogadnánk, könnyen káromlássá keseredhetne az imádság az ajkunkon József Attilával szólván: "Nagyon utálkozhatott az Isten, hogy ilyen csúnya planétát köpött."

2. Kérdések tönk szélén innen és túl

Egy pillanatig sem lehet kétséges, hogy nem felel meg a valóságnak az állítás, miszerint a jelenleginél különb világ el sem gondolható. Tanúsítja ezt az emberiség számos gondolkodója,

köztük a mi Petőfink szívet megdobogtató szava: "Ha majd a bőség kosarából, mindenki egyaránt vehet, / Ha majd a jognak asztalánál mind egyformán foglal helyet, / Ha majd a szellem napvilága ragyog be minden ház ablakán / Akkor mondhatjuk, hogy megálljunk, mert itt van a Kánaán." (A XIX.sz. költői) Tanúsítja a közelmúlt hetven esztendősis kísérletét ihlető marxi gondolat.

A kérdés az, hogy a történelemben ezidáig páratlan, nagyszabású kísérlet bukása cáfolhatatlan bizonyítéka-e minden világjobbító eszme kivitelezhetetlenségének, bukásra ítélt voltának is. Kérdés továbbá, hogy a túlélő rend túlélése perdöntő érve-e annak, hogy ez a társadalmi rend, ha nem is az elgondolható legkülönb, de az egyedül megvalósítható legkevésbé rossz.

Korábban sejtésekről, reményeket sorvasztó perspektívákról beszéltünk. A sejtés azonban lehet téves. Az, ami kilátástalannak, elfogadhatatlannak látszik, még lehet megmásíthatatlan tény. Talán még káromkodni sem feltétlenül szükséges. Ha alternatívát nem is kínálnak a különféle vallások arra évszázados, sőt sok évezredes receptjeik vannak, hogy hogyan lehet efféle életérzésekkel némileg megbékélten együtt élni. A keleti vallások előző életek cselekedetei által meghatározottnak, karmának tekintik az emberi sorsot. Megváltoztatni nem, csupán elfogadni lehet. Az újjászületések láncolatának célja nem egy külön világ kialakulása, hanem a vágyaktól, az élethez való ragaszkodástól való megszabadulás. A keresztény egyházak gyakran siralomvölgyének mondják a földi létet, amelyen túl vár ránk az ellentmondásokat megoldó, az igazságtalanságokat megszüntető mennyország.

A keleti vallásokról a mondottaknál alig tudok többet. A keresztény egyházak hivatkozási alapjául szolgáló jézusi tanításban azonban félévszázados fennállásom alatt barátaimmal — közösségemmel együtt végzett kutakodásai alapján valamelyest járatosnak érzem magamat. Van egy furcsa mondata Jézusnak. Ez a mondat számomra igencsak megnehezíti a problémák siralomvölgy — mennyország kettősségében történő feloldását. A mondat így hangzik: "Az Isten Országá már köztetek van" (Lk 17,21). Ha jól értem a mondatot, akkor Jézus azt állítja, hogy odaát azt találjuk, ami bennünk, általunk már ideát megfogant, kicsírázott, növekedésnek indult. Nem utalhatjuk át tehát, az örök életbe a jelen élet problémáinak megoldását, vagy legalább a megoldás keresését.

Nagy a tétje a korábban feltett kérdések becsületes megvizsgálásának.

2.1. Miről tanúskodik a kísérlet bukása

Első megközelítésben akár azt is mondhatnák, hogy semmiről. A győzelem és bukás összefüggésében a történelem eddigi tapasztalatai szerint csupán az állapítható meg, hogy ki volt az erősebb a küzdelem időpontjában. Semmit sem mond azonban sem győzelem, sem vereség arról, hogy kinek volt igaza. Arról sem szól, hogy más feltételek mellett, máshol vagy máskor milyen eredmény lenne prognosztizálható.

Esetünkben nem a fegyverek ereje mérkőzött, hanem a gazdaságoké. A kísérlet gondolati utóvédharcait vívók előszeretettel hivatkoznak arra, hogy az, egy gazdaságilag elmaradott térségben, sokszorosán hátrányos helyzetből indulva küzdött. Ez a magyarázat, bár nagyjából — egészéből igaz, mégis felületes. A marxi gondolat külső, látványos 1989-90-es bukását jóval megelőzte, annak belső, láthatatlan, naponkénti bukása. Talán már fogantatásakor, az évről-évre katonai díszpompával ünnepelt októberi nappal kezdődően elvetélt.

Nem mernék vállalkozni rá, hogy eldöntsem, milyen mértékben egyezett, vagy állt ellentétben a marxi elgondolás azzal a vállalkozással, amibe orosz földön fogtak. Számosan állítják a kettő közötti szöges ellentétet. Annyi mindenesetre tény, hogy az Auróra cirkáló ágyúinak eldördülését követően merőben új helyzet állt elő. Többé már nem eszme gyűjtött attól elbűvölt, meggyőződéses követőket. Kényszer terelt új, más álmodta rendbe ez ellen kapálódzó tömegeket. S miközben gulágok, ávóspincék, tömegsírok árán kezdetét vette az ember számára elgondolt szép, új világ építése, a gondolat szülői — meggyőződéses hívei, maguk is mind keserűbbé, kiábrándultabbakká lettek. Falanszterré, saját gyermekeiket elemészto Molochhá sikeredett a szép, új világ.

Miért? Az okok teljes skáláját átlátni és ezért felsorolni sem tudom. A nyilvánvalónak tetszőkből is csak a legszembeesőbbeket említem.

A marxi gondolat az emberi társadalomban fellelhető minden rossz eredendő okát a magántulajdonban vélte megtestesülni. Úgy vélem, tévedett. Összekeverte a következményt s az okot. Nézetem igazolására még később visszatérek. Most csak annyit akarok állítani, hogy a kudarc csíráját már maga ez a leegyszerűsített látásmód is magában hordhatta.

Még inkább előrevetítette a bukás szükségszerű bekövetkezését az, ami a valósíts során történt. A magántulajdon helyébe az állam tulajdonlása lépett. Egy rettenetesen koncentrált, nagyon

kevesek kezében központosuló, ..., állami, hatalmi, politikai, katonai szerveződés jött létre. Ha korábban volt 40% tulajdonos és 60% nincstelen Oroszországban, akkor így' módon lett 1% tulajdonos és 99% nincstelen. Marx pedig egy olyan társadalomról álmódott, amelyben az élet javaiból — beleértve a közügyekbe beleszólhatóságát is —, senki sincsen kirekesztve. Sztálin viszont, bár tagadhatatlanul megszüntette ugyan a klasszikus kapitalizmust, a történelmi magántulajdont, de helyette államkapitalizmust hozott létre.

Talán, — engedjük meg —, cselekedetét az élet peremén tengődők szenvedésétől fűtött türelmetlenség motiválta. Hasonló logika alapján járt el, mint az a kihallgató tiszt az ötvenes évek elején, aki azt mondta egy letartóztatott papnak: "Nekünk nincs időnk megvárni, amíg maga végiglelkigyakorlatoztatja a világot." Ha azonban jóindulatú feltételezésünk igaznak is bizonyulna, akkor is két végzetes, egymásra oda-vissza ható, mindkettő önmagában hordott negatívumait tovább erősítő tévedésen alapult a marxi gondolat s főleg annak lenini-sztálini kivitelezése.

Úgy gondolom, hogy tévedés volt a világban található minden rossz eredő okának tekinteni a magántulajdont. Sokkal inkább más, azt megelőző okok következménye a világ ilyen történet berendezkedése. Legfeljebb a következmények láncolatában tekinthető elsőnek, s így további következmények okozójának, társ-tettesének. Véleményem szerint a legmélyebben fekvő oka mindannak a földön tapasztalható s napjainkra már lassan kezelhetetlenné váló súlyos gondoknak az ember eredendő bizalmatlansága az őt körülvevő világgal, embertársával, Teremtőjével szemben.

Gondoljunk bármit is arról, hogy megtörtént-e, hogyan, hol és miként az ősbűn az emberiség létének hajnalán a mondáknak és mítoszoknak is mindig van valami igazság-magja. Történelmi események bizonyítására, rekonstruálására ugyan nem igen használhatók, de ez az igazság-mag kihüvelyezhető belőlük.

Sokféle értelmezés napvilágot látott már a Biblia első lapjain olvasható ősbűn történet mondandójáról. Számomra ez annak az emberiség kollektív emlékezetében őrzött tapasztalatnak a megfogalmazása, hogy az ember egy talán soha-nem-volt paradicsomi gondolkodástól körülölelt is megtette azt a szabadságában álló mozdulatot, amelytől Teremtője óvja. Megszerzi a tiltott fa gyümölcsét. S ha kétséges is előttem, hogy létezett-

e valamikor paradicsomi állapot, nem kétséges, hogy végigkíséri az emberiség történetét a szerzés (munkával, erőfeszítéssel, egyességgel gyarapodás) és a vevés (más munkájának, erőfeszítésének, gyümölcsét erőszakkal elrablás) vágya. Az édenkerti történetre úgy vélem, azért van szükség, hogy még élesebben vetődjék fel az általánosnak tapasztalt jelenség miértjének kérdése.

Ebben a környezetben nincsen kielégítetlenség, nincsen hiány. Mégis megtörténik, hogy az ember utána nyúl annak is, amire szüksége sincsen. Mi más készíti erre, mint a bizalmatlanság. Nem bízunk annak a szavában, aki azt az egyet azért nem adja a minden tetejébe önként ráadásaként, mert az kárt okoz. S ha bizalmatlanok lehetünk egy halált, kielégítetlen szükségletet nem ismerő paradicsomi környezetben, hogyan lennénk bizalmatlanok az attól merőben különbözőnek tapasztalt világban. Ott ahol lehet és van is kielégítetlen szükség, ahol van halál, ott ahol a bizalmatlanság jogosnak és észszerűnek igazolható a nagyon is reális veszélyektől való félelemben. E bizalmatlanság és félelem folyamánként, a túlélés ösztönétől vezérelve próbálunk mindent magunk alá kaparni, vetélytársainkat megsemmisíteni, szolgálatunkba alázni. Mindennek első és utolsó motiválója a bizalmatlanság és félelem, nehogy más tehesse velünk ugyanezt.

Hamisnak bizonyult a remény, hogy a magántulajdon megszüntetésével új erkölcsi rend alakul ki. Az emberi lelkek mélyén tovább rombolt az erővel, hatalommal meg-nem-szüntethető bizalmatlanság és félelem.

A második, egyébként igencsak közkeletű tévedése volt a kísérlet lefolytatóinak, hogy azt hitték, a cél szentesíti az eszközöket. A szent célok azonban nem csupán tetteinkre nem adnak felmentést. Különösen is igényesek az eléréshez igénybe vehető eszközök meghatározásában. A célhoz nem illő, a cél erkölcsi logikájából nem következő, vagy azzal ellentétben álló eszközök használata meghiúsítja a cél elérését. Embertelen eszközökkel építeni egy emberibb világot abszurd ellentmondás. Ezért lehetetlen is.

Az uralkodás és erőszak földünknek nem kevésbé gyötrő rákfeneje, mint a gazdagság-szegénység ellentéte. A bajok gyökérmozgatójának látott bizalmatlanságnak-félelemnek pedig végképpen nem gyógyszer az erőre-hatalomra támaszkodó kényszerítés.

Alkalmazójuk maga is bizalmatlanságból él

velük. Nem bízunk a meggyőzés és példa erejében. Nem bízunk az ember nem csupán rosszra, de jóra is önkéntes képességében, hajlandóságában. Nem bízunk abban, hogy belátható időn belül, ha mindenki nem is, de az érzékelhető változáshoz szükséges számú ember jobb belátásra jut. Bizalmatlan abban, hogy az eszköztelenek, gyengék, kevesek kezdeményezése életképesnek bizonyulhat. Ezért aztán helyzetbe akarja hozni az eszmét, a célt, az erőszak és hatalom eszközeivel. Feleli azt, amit pedig minden gyakorló szülő tud. A még oly hajlékony, formálható gyermek nevelésében is pyrhuzsi győzelem, valójában vereség, ha csak pofonnal érhető el valami. A kényszer hatása addig tart, amíg a kényszer maga. Méginkább így van ez a már kialakult egyéniséggel rendelkező felnőttek esetében.

Ha sikerült igazolnom, hogy a szocializmus-kommunizmus a magántulajdon nélküli világ megteremtésének kísérlete legalább két, előttem, s talán az olvasó előtt is nyilvánvaló, alapvető tévedésen alapult, remélhetőleg megalapozottan állíthatom: a kísérlet veresége, nem a magántulajdon nélküli világ gondolatának veresége! A vereség nem az alternatíva-állítás lehetetlenségének bizonyítéka.

FALUDY GYÖRGY

ALKALMI VERS A VILÁG ÁLLÁSÁRÓL KOESTLERNEK

A Chartres-i üvegablakok
kifakultak örökre,
a Márkus-templom díszait
kisujjaddal töröd le,
a Vezúv turistát okád,
ellepték Bálit, Számoát,
és szétszedik, míg élvezik –
ebből elérted az okát,
miért nem kezdem versemet
az est, a táj, a vízmosás
leírásával, mint szokás.
Elkezdem inkább ott, ahol
mi kezdtük el fiatalon.
Ahogy felkeltünk éjszaka
s ott álltunk a konyha hideg
kőpadlóján mezítláb és

megittunk egy pohár vizet –
mint három hónapos kutyák,
kemények voltunk és puhák,
s pihegtünk, csupa izgalom,
mert holnap szebb lesz a világ,
és nemcsak szebb, de szabadabb;
mindenkinek lesz kenyere,
kezében könyve, ideje
és feje felett fedele.
Így lett? Így lett és mégsem így.

A jobb rosszabb, ha szétesik.
Kérdezd meg: hogy lehetsz szabad,
mikor benzin után szaladsz?
Kérdezd: valóban azt hiszed,
ha légtisztító masinád
az utcát végig bűzöli,
hogy ettől tisztul a világ?

Kérdezd: ha minden jól van így,
akkor miért rág a félelem?
Kérdezd: beadták már neked,
hogy a kultúra: kényelem?
Kérdezd: ugyan mily cél felé
halad az ember? De minek
kérdzgesd az olyat, ki már
kérdésedet sem érti meg?
Miért jött így, kérdem. Talán
azért, mert mindenki hanyatt
feküdt a technológia
elé s azt nézi csak, mit ad,
s villanyborotva, diktafón,
kompjűter, degeszig teli
hűtőszekrény s tévé nélkül
a létet el sem képzele?
Elérkeztünk oda, hol az
embertelen is emberi,
s míg virul minden anyagi,
elpusztul minden szellemi?

Vagy nem az a baj, hogy a gép,
meg a sok lim-lom és szemét,
amit az ipar ránkakaszt,
elvette mindnyájunk eszét?
Hanem az a baj, hogy amíg

ott ülnek még a lakomán,
 kiderült, hogy a lakoma
 nem kell senkinek igazán?
 Ha nem örültek, részegek
 vagy hülyék, miért nincs, aki
 így szól: mint kéne ezt nemcsak
 élvezni, de megtartani?
 Miért, hogy mind siet, zabál,
 felvág, de arra mit sem ad,
 hogy hön szeretett gépeink
 holnapután is járjanak?

Tudja a hóhér, hogy meghal?
 Azért autóznak ily mohón,
 mert porladunk, mint a magas-
 építményekben a beton?
 S azt is tudják, hogy kölykeik,
 e lármás, nyegle ifjurok
 (maholnap éhes koldusok)
 körülhugyozzák sírjukat?
 Vagy az a baj, hogy feladták
 kultúránkat is, amelyen
 tengődtünk harmadfélezer
 esztendeje, s helyette nem
 adtak semmit és minek is?
 A technikának önmaga
 a célja; mellette nem fér
 meg semmiféle kultúra.

Ez determinálja vajon,
 hogy még a legjobb fejek is
 üresen járnak; mellékes,
 amit írnak, ha nem hamis;
 múlt nélkül nincs jelen; minden
 dolgunk egységes folyamat,
 s ugyan mit tudhat mondani,
 aki belőle kiszakad?
 Vagy tenéked van igazad,
 s az ember fejében örök
 harcot vívnak az építő
 és a romboló ösztönök?

Ha így van, minden elveszett

és attól félek, hogy amit
 ajánlasz, a tökéletes
 csillapítószer sem segít,
 ahogy Tolsztoj és Gandhi sem
 használ és cserében mit ér
 az ökök intellektusa
 a párdúc erényeiért?
 A kísértet is én vagyok
 a gépben; hasztalan futok
 magamtól, ha mástól futok;
 köröttem s bennem párdücsök.
 Hogy szól az optimista vég,
 milyen szavakkal búcsúzom?
 Hogy a tudomány nem segít
 a történelmen, azt tudom.

Mégis már hányszor megesett,
 hogy Európa talpra állt!
 a barbár is megszelidült,
 a török sem csatára vár,
 s a meg nem érdemelt kegyes
 sors is kihúzza néha a
 fertőből. Nem csak én vagyok,
 ki erre gondol éjszaka.

De talán – s ez lenne a legszebb –
 kifogy hirtelen az urán,
 s aznap a nyersolajforrások
 bedöglenek egymás után,
 energia nélkül maradnak
 az elvtársak és az urak,
 felrobbantani sem tudnák már
 a világot s önmagukat –
 a levegő lassan tisztulna,
 latint s görögöt kezdenek
 tanítani az iskolákban,
 tévékből könyvszekrényeket
 ácsolnak, séták, kézmivesség,
 szegénység, úgy, mint egykoron:
 nem érvük meg.

De hogy zizegne
 urnámban fél kiló porom!

Toronto, 1975)